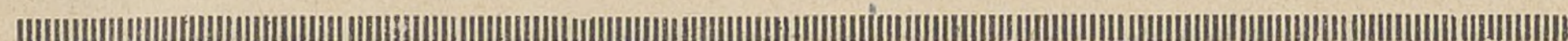
КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА Ч. 2.

ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК — ЛЬВІВ ЛЮТЕНЬ

1933

CO-OPERATIVE REPUBLIK

UKRAINIAN MONTHLY REVIEW — LWIW POLAND РІЧНИК VI

НА ОКРАЮ ДНІВ.

ПОКЛІН ТОБІ ЗЕМЛЕ!

По недавнім політичнім розгромі, по ліквідації великих бажань і надій, після чорної розпуки за втраченою казкою, маємо новий розгром, — господарський. Нужда така, що хоч пястуки глодай, очима у вечорі світи, горячим серцем топи, а думкою багатій! Здавалосьби — є всі дані для зневіри, знеохоти, для розтічі громадської думки, для паніки — для тих зявищ, які вже опанували купецтво, урядництво, взагалі місто.

А однак на нашому селі — за малими виїмками — не слідно розтічі. Аж дивно, скільки гарту духа, і твердої волі до витривання на своїх позиціях проявляє під цю пору провідна верства нашого селянства! Яка тут вірність своїм суспільним, господарським та культурно-освітнім організаціям! Яка холоднокровність по відношенні до потрясаючих цілим світом подій Холоднокровність, — але не байдужність!

Оглядаючи наше село серед цієї кризи, ви аж тепер здібні гаразд зрозуміти і відчути весь зміст нашої старої селянської приповідки: „перебули ми панщину — перебудемо і конституцію!“ — або: „хлоп усе перебуде!“. Щойно у світлі таких обсервацій ви оціните, як слід, правдивість тої характеристики, яку нам дали сусіди: „uparty jak Rusin“!

Чия міська, перенервована душа потребує підсилення, хто вже починає втрачати віру в те, чи зможемо ми перебути цю господарську халепу, хто вже може починає зневірюватися у життєвій силі нашої народности і культури — тому радимо поїхати хоч на пару днів на село — хочби навіть в ті сторони, що мали першенство у славетній „пацифікації“ 1930 року. Нехай побесідує з селянськими діячами, з кооператорами, просвітниками. Нехай побуває на повітових конференціях, анкетах і загальних зборах, де стріне сотні й сотні люду, що йшов пішки, нераз болотом і завірюхою, по кільканацять кільометрів на те, щоби спільно обговорити важні громадські справи (чим засоромить нераз не одного інтелігента, який хоч у місті живе, на раду не приходить радо).

З такої поїздки вернете скріплені на душі і відсвіжені — діткнувшися ногою Землі.

В нутрі нашого народу скривається щось справді могутнього і в тій своїй життєздатности величнього; щось — наче вища сила, яка дає йому змогу перебувати найтяжчі нагоди і таки прямувати вперед, до своєї мети. Наш народ — це дійсно „непоборимий Син Землі“ — як його звав Франко. Його походу до світла вже не стримає ніхто.

Очевидно — як скрізь, так і тут бувають виїмки. Є ще запущені села а й цілі райони. Буває, що до недавна цвитуча нива заростає буряном. Та в цілости образу нашої сільської сучасности ці негативні риси таки слабші від позитивних, і стають що далі ще слабшими.

„РАНЕНИЙ БРАТ".

Це названня, що його прикладав колись М. Драгоманів до Закарпатської України, придавленої мадярською урядовщиною, сьогодня з цілим правом пристоїть північно-західним землям: Волині, Поліссю, Холмщині. Мертвецька рука кресової бюрократії не спинилася на тім цвинтарищі українських кооператив, яке счинила в Дубенщині: за Дубном пішло Рівне, Ковель, а оце на черзі є Кремянець. Недвозначно дається до зрозуміння селянам кооператорам: все буде гаразд і кооперативи ваші будуть назад відчинені, якщо тільки... відступите від „львівського" українського Ревізійного Союзу. Агітаторами за тою думкою стали всі війти і постерункові —з чого й виник на Волині жарт, що „всі постерункові нараз стали кооператорами".

Небувалою в історії кооперації є заява волинського воєводи директорові Ревіз. Союзу Укр. Кооператив п. О. Луцькому дня 5. грудня ц. р. того змісту, що *„задля вищої державної рації ціле суспільне життя Волині, отже й кооперативне, мусить творити відокремлену від Галичини цілість"* (ГКЧ з дня 15. І. 1933 р.). Цього роду заява ставить горі ногами всі елементарні поняття про права громадянина, про свободу суспільного й кооперативного організування (не лише в межах держави, а й у міжнародніх союзах!!), а проголошує її відкрито репрезентант влади!

Волинь простягає руку до сестри Галичини: поможи! Зроби, щоби нам відчинено назад наші крамниці й молочарні! Галичина до Волині: з радої душі помоглаб, та не сила моя.

А однак не падають духом ранені брати. По півтора року стоять позачинювані крамниці і не найшлися відступники, якіб добровільно схилили голову перед натиском, що топче всі засади кооперації. Бож між тими засадами перше місце займає засада добровільности. Не можна нікого примушувати до того чи іншого союзу! Геройська витривалість наших братів волинських кооператорів та їх вірність національному прапорові заслуговує на те, щоби цю характерність піднести на належний їй пєдестал пошани.

Не маючи покищо змоги вести практичної торговельної діяльности, волинські кооператори можуть вести акцію дрібної ощадности, а решту енергії вкладати в кооперативно-освідомлюючу і загальноосвітню працю серед народньої маси, до чого мають право, тим більше, що й закон про збори дає для того можливість. Тільки не опускати рук бездільно, бо з самого вижидання кращих часів нічого не вийде.

При цій нагоді одна замітка, що торкається вже нашого журналу. Один делєгат (з Ковельщини) на Заг. Зборах РСУК підносив заміт до преси РСУК, в тім числі і до нашого місячника, що, мовляв, мало пишеться про волинські справи, що не дається кооператорам північно-західних земель потрібної підпори. На цей заміт не було змоги відповісти зразу і тому робимо це тепер. Ми питаємо дотичного

промовця: чи написив він нам хоч одну статейку про терпіння кооперації в його районі? А коли не писав він, який безпосередньо бачить і відчуває, те, що там діється, то як він може підносити заміт проти редакторів, що сидять у Львові?

Значить — коли ми винуваті, то безумовно всі, а не лише ті „зі Львова".

Отже, брати! До діла і менше жалів!

ПРО ХМАРИ НАД КООПЕРАЦІЄЮ.

Предложений саме тепер Кооперативній Раді — а відтак очевидно прийде черга і на законодатні тіла — проєкт змін у кооперативнім законі в тій своїй частині, що торкається ревізійних союзів зраджує яркі етатистичні тенденції.

Держава (через міністра скарбу) малаби одержати неймовірно далеко йдучі права що до урядової реґляментації життя кооперації. Міністр скарбу мавби право звужувати й розширювати терени діяльности ревізійних союзів, „зарядити" фузіонування союзів і т. д. — права, які держава досі мала тільки у большевицькій системі! Авторам цього законопроєкту мабуть уявляється, що державному чинникові буде краще відомо, що догідніше для рядового громадянина, для члена кооперативи, який союз йому відповідніший та котрий зможе краще його обслужити, як члена кооперативи. Як бачимо — все та сама уява про ущасливлючу міць урядового чинника!

В звязку з цим законопроєктом розносяться чутки й про дальші пляни що до кооперації, чутки, що заносять прямо „добровільною" колєктивізацією сільського господарства на східний лад. Тому, що це покищо тільки чутки — ми не трактуємо їх тут серіозно, відносячи цього роду проєкти — якби вони навіть справді й були, на рахунок ненормальних часів і умов, в яких живемо. Але характеристичним є вже сам факт появи цього рода чуток, бо він свідчить про те, в якому крузі думок обертаються всі спроби „реформування" кооперації з гори.

Всім небезпекам, що йдуть на кооперацію — в данім разі не лиш на українську, але на кооперацію в Польщі взагалі — мусимо протиставити нашу тверду волю до творення нашого життя нами самими — згуртованими кооперативно споживачами і продуцентами! Які-б де не родилися законопроєкти нового правного стану в цій державі — не забуваймо однак, що право твориться не самими писаними законами, а в рівній мірі й співвідношонням громадських сил. Коли в кооперації буде тверда воля обстоювати своє правою на автономію, єдино згідну з її ідеольогією — то кооперація вийде переможцем з цього нового конфлікту, що заклььовується. А коли б кооперацію навіть на якийсь час і перемогла більша фізична сила бюрократизму, то правдиві кооператори все таки не впадуть духом. Вони спокійно робитимуть своє діло при всяких умовах далі в тій певности, що роблення кооперації без кооператорів, протикооперативними методами, без народу, доведе до таких самих абсурдних наслідків, як уже довело в С. Р. С. Р. А тоді все одно достануть слово правдиві кооператори.

ДНО КРІЗИ?

З журналістичного обовязку не можемо поминути мовчанкою деяких явищ, які вказують наче на стримання дальшого поглиблювання крізи. Це явище передовсім з ділянки кредиту і грошівництва. Є фактом, що на обох півкулях число упадків банків і інших кредитових установ в останньому році було менше, як в рр. 1930 і 1931. Також упадки інших підприємств загальмовуються. Показним з цієї точки погляду є образ ситуації в господарськім осередку Европи — Німеччині. Коли в липні 1931 р. було 1013 банкроцтв, то в липні 1932 вже тільки 629; в серпні 1931—1065 банкроцтв, в серпні 1932—499; у вересні 1931—1341—а в 1932 р. вже лиш 459 і т. д. Подібні тенденції деякого віднапруження в ділянці грошевої господарки помітні і в других державах. Свідчить про це також, хоч повільний, та все таки помітний зріст ощадностевих вкладок у кредитових установах, а де цього ще нема, там в кожному разі завважується загальмування руху до вибирання ощадностей. Про це звідомляють між іншими німецькі споживчі копертиви, які оперують поважними вкладковими сумами і досі сильно відчували наслідки їх вибирання. Також в Польщі натякають на поліпшення фінансово-кредитового довіря.

Ось стільки покищо. Безумовно — фінансова ситуація це найчуткіший показчик загальної конюнктури і тому ми не можемо пройти мовчки біля цього роду познак. Мається враження, що в світі відбувається ліквідація передовсім тих нездорових і спекулятивних підприємств, що виросли наче піна на воді, без твердої грошевої підстави, користуючись відомою кридитовою інфляцією з років 1925 до 1929. Що до інших показчиків конюнктури: рівня цін, стану затруднення у промислі, руху на залізницях — то ніде правди діти, тут все майже без змін. Ціни на хліборобські продукти — хоч здавалося, що наче стабілізувалися ще тому пів року назад — почали скочуватися вниз, збільшуючи сільську трагедію а через те ослаблючи, попит за промисловими виробами. Зате ціни скартелізованих промислових виробів майже незмінені (бо знижка цукру і заліза на 11 відсот. — це ніщо в порінанні зі спадом цін рільних плодів!) А щойно радикальна знижка промислового цінника віщувалаб поправу ситуації! Число безробітних не маліє — зрештою ми вже від довгого часу позбавлені точніших даних з цеї ділянки.

Державний статистичний уряд вже наче „махнув рукою" в цей бік, очевидно сам встративши охоту довше обдурювати себе нереальними цифрами. Товаровий рух на залізницях далі паде, (що має одначе вже той позитивний наслідок, що міністерство комунікації нарешті зачинає додумуватнся по потреби знижки тариф!).

Безумовно, що на деяке успокоєння в ділянці фінансів і кредиту вплинули такі події, як річна мораторія Гувера, розумний Льозанський пакт, яким скреслено німецькі воєнні довги, ну й — хоч як це виглядає на погляд дивно—французька відмова платити довг Америці! Цей останній факт вартий окремої застанови. Він міг наробити (і наробив) чимало злої крови Американцям — але він вплинув заспокоюючо на всю европейську опінію — а думаємо, що скоро так буде і в Америці. Ухвала французького парляменту подиктована не самими господарськими ані тимбільше

престіжово-політичними міркуваннями (якими керувалася прим. Англія, платячи 15. грудня своїх 95 міліонів долярів). Французький нарід в даному випадкові керувався чуттєво-моральними мотивами. Він у гуманному пориві дарував величезні суми воєнного довгу Німеччині — яким же моральним правом має платити воєнний довг Америці? Аджеж більшість того, що досі платила Німеччина Франції — переливалося в кишені Американців і вони доволі розбогатіли коштом Европи! Французький парлямент своїм кроком дав вислів певному етично-моральному почуванню і тим скріпив почуття етики у міжнародніх взаєминах. Скорше чи пізніше американський нарід прийде до цеї думки.

Тим зроблено безперечно крок до успокоєння умів у цілому світі. Моралі і тут не можна безкарно насилувати! Як би не змарнувати цього морального капіталу — то можнаби на ньому дещо побудувати, прим., посунити вперед справу роззброєння і усунення митних кордонів.

Але це тільки один бік справи—політичнний. Остає ще другий — соціяльно-господарський. В цій ділянці, як в Ремарковому Заході — „нічого нового!“. Тупа впертість картелів і неуступчивість держав з їх публичними тягарами та монопольними цінами не допускають до справжнього віднапруження ситуації. Ножиці стоять в Польщі розтулені, як стояли. „Вчорашній світ“ не навчився й досі іншої пісні, кромі одної: про „надмірні товарові запаси“, що мовляв, „тяжать над світовими ринками“, про „величезні тягарі соціяльних обезпечень“, про „високі“ платні світа праці і т. д.

Їх мабуть історія ніколи нічого не навчить. Але поки так буде, то про правдиву поправу господарської ситуації не може бути мови.

НАРЕШТІ ЗНИЖКА ЦІН ЗАЛІЗА! АЛЕ ЯКА!

Вперта кампанія проти картелів примусила нарешта Синдикат Польських Залізних Гут до уступки. Але яка це уступка! 10—11 % знижки в гурті! Це робить знижку зі зл. 315 до зл. 280 за 1 тону формованого заліза. Міністерство шляхів, як найбільший відборець, одержує ще додаткову знижку 2 %.

Але не думаймо, що панове з гутного синдикату менше розумні, як прим. панове з цукрового, які всю свою „страту“ випливаючу зі знижки (зрештою незначної) ціни цукру зуміли перекинути на своїх доставців буряка! Ні! — Синдикат Залізних Гут заявив виразно, що тільки тоді згодиться на знижку, якщо одержить від держави нові більші замовлення. І влада пішла на уступку, уділюючи нового замовлення на 60 тис. тон гутничих виробів. Чи потрібне державі якраз тепер це залізо? Якби було потрібне, то булоб і без того замовлене. Значить, це з боку держави субвенція, заплата за знижку цін. Рахуючи по 280 зл. за тону з 2 % спеціяльним рабатом, це замовлення означає для державної каси несподіваний видаток 16 ½ міліонів злотих. При відомій напружености державного бюджету цей новий видаток буде можливий хіба дорогою кредитової або навіть і банкнотової інфляції.

Держава — це громадяне-податники. Видаток з державної каси, це видаток з кишені всіх громадян. Скорчені від крізи громадяне дали залізним гутам, найващому і найрентовнішому промислові,

субвенцію за ціну незначної „знижки цін“. Залізний картель ані стратив, ані зискав. Не зискали ані не стратили громадяне. І це називається в Польщі „боротьбою з картелями“! — Коли цею дорогою піде й дальша акція „знижки штивних картельних цін“ — вугля, цементу, паперу і др. — то буде даний новий аргумент в руки критиків державної господарки в Польщі.

Чиж диво, що навіть такі льояльні громадяне, як купці з львівської торгов. промислової палати ставлять домагання видачі протикартелевого закона?

ОФІЦІЙНЕ ПРИЗНАННЯ ПОРАЗКИ ПЯТИЛІТКИ.

Знова щось „сталося“ в комуністичній державі. Не даром прийшлось Сталіну публично виступати (на засіданні виконавчого комітету ВКВ). Сам факт Сталінового виступу завсігди вказує на вагу положення. Диктатор комуністичної держави виступає прилюдно рідко і нерадо. За останні роки маємо всього кілька таких виступів: відому статтю про „Запоморочення від успіхів“ в осени 1929 р. коли прийшлось йому гальмувати темпо ним самим наказаної насильної колєктивізації, а відтак аж промову з літа 1931 р. про шкідливість „уравніловки“ (рівности в платнях), „обезлічки“ та про ріжні інші хиби в організації промислу.

Щож сповістив своїм підвладним комуністичний диктатор дня 13. січня 1933 р.?

У величезній промові — як можна було очікувати і як завжди водилося — з початку возвеличив великі успіхи в розбудові промислу. Не будемо тут перечисляти всіх подробиць, на скільки тепер скріплюється виробнича здібність промислу СРСР.

Охоче віримо Сталіну, що продукція важкого промислу зросла вже тепер на 219 % в порівнанні з 1923 р., та що на терені цілого СРСР існує 200.000 колєктивних господарств і 5000 радгоспів (державних фільварків), які обняли 60 % селянських господарств і 75 % посівної площі. Не віримо однак (кажемо щиро) в це, щоби зросло виробництво у т. зв. легкій промисловости і то аж на 87 %, бо колиб так було, то ми не чулиб про постійний брак в краю готових промислових виробів, що служать безпосередньо споживттю (мануфактури, обуви, всякого приладдя то що). Також не можемо повірити в те, щоби справді збільшився національний дохід (себто дохід населення) і зарібки, та йто на 85 % згл. 67 % — бож загально відомо, що ціни всіх товарів за останні роки підскочили до неможливої висоти (деякі в кільканацять разів). Зате приймаємо, як зовсім природню заяву Сталіна, підтверджену відтак резолюцією викон. комітету про задержання темпа дальшої розбудови промислу, як говориться у резолюції, — на 2-3 роки.

Що це значить в дійсности, це зрозуміємо тільки тоді, коли пригадаємо собі, що мав принести дальший плян розбудови (т. зв. друга пятилітка). Отже друга пятилітка мала принести розбудову легкого промислу, промислу готових фабрикатів (перша дала головно засоби продукції: вугіль, залізо, електричну силу, машини і т. д.). Без другої пятилітки — перша остає мертвим капіталом, що не тільки не дає проценту, а взагалі лежить безкорисно!

Чомуж ця задержка? Очевидно не з гаразду, з неможливости йти далі. Вже дійшлося до краю можливостей, аж до того місця, де починається голодове вимирання населення, а може й голодова револьта. Світова кріза, що відібрала ринки для експорту та підкопала кредити — додала своє.

Таким чином СРСР на ділі стоїть сьогодні зі своєю господаркою не богато далі, як стояв на початку пятилітки; має великі інсталяції й фабрики, але фактично вони не матимуть змогу працювати, бо не буде для кого. Буде те, що є прим. з польськими Мосьціцами і Гдинею, які сьогодня пустіють. Є фабрика і є порт, — але нема кому купувати азотняку і нема як вивозити, а й привозиться щораз менше та менше.

ЧИ Є МЕЖІ МИТАМ? ТЕОРЕТИЧНІ РОЗВАЖАННЯ НА ПРИКЛАДІ НІМЕЧЧИНИ.

На це дуже цікаве само по собі питання дає відповідь само життя. А саме: Німеччина, в наслідку майже десятилітньої повоєнної митної політики, що протегувала хліборобство, дійшла уже тепер до майже 100%-ої самовистарчальности в ділянці продуктів сільського господарства. Під заохотою високих цін (які є високими навіть тепер в часі господарської кризи) — в Німеччині стомилевими кроками зростає краєва хліборобська продукція, а в парі з цим паде довіз сільсько-господарських продуктів з закордону. Продукція збіж зросла з 16,2 міл. тон в р. 1923 до 22,8 міл. тон в 1928 р. і до 20,3 міл. тон в 1931 р. Бараболь зібрано в 1924 р. 36,4 міл. тон -- в 1931 р. 43,9 міл. тон, Стан безріг 1914 р. — 16,9 міл. штук, — 1931 р. 23,8 міл. штук. Яєць зібрано в 1927 р. $4^1/_2$ міліярдів штук — в 1931 р. — 5,36 міліярдів.

В цьому самому часі упав довіз: ростинних продуктів з 1.479 міл. марок в 1925 р. до 482,9 міл. марок в 1931 р., худоби живої зі 100,8 міл. мар. в 1925 р. до 10,5 міл. м. в 1931 р.!

Це рівняється майже повній ліквідації імпорту заграничних харчів до Німеччини.

Але в звязку з цим виринають ріжні проблєми. Не будемо тут розбирати того явища, яке підносять противники аграрного протекціонізму, а саме, що замкнення границь для чужих харчів потягло за собою відплату у формі замикання границь в других державах для виробів німецького промислу. Звернено за те увагу на іншу річ: чи є рація Німеччині далі підвищувати митні ставки від привозу рільних продуктів? Державна господарська політика осягнула своє, цебто самовистарчальність у прохарчуванні населення. Дотеперішні митні ставки не допускають до краю заграничних продуктів. Домашня продукція зростає. Але зростання це має свої межі, а тими межами є: а) краєве запотребування, б) покупна здібність споживача. Кожне збільшення краєвої продукції понад ті межі мусить впливати на знижку краєвих цін рільних продуктів. Тим самим одначе погіршується положення для того заграничного експортера, що все таки хоче вивозити до Німеччини, бо й він мусить знизити ціну у відповідній пропорції, щоби могти конкурувати на німецькому ринкові. Знижка цін в краю ділає, як охоронне мито.

Як бачимо, при товаровій самовистарчальности краю стає зайвою дальше скріплювання митної охорони.

Але в звязку з цим фактом стоїть ще дальша річ: що по осягненні самовистарчальности головним засобом для піддержування внутрішніх цін стає скріплення краєвої консумції! Воно-ж не є можливе без скріплення купної здібности споживача.

Таким чином інтерес хлібороба-продуцента звязується тісніше з інтересом широких мас споживачів, інтерес селянина з інтересом робітника та інтелігента.

Вузька егоїстична замкнутість у станових межах може тільки шкодити справі.

ПРОЄКТ ПЛЯНОВОЇ РЕҐЛЯМЕНТАЦІЇ ХЛІБОРОБСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В АМЕРИЦІ І ЙОГО ХИБИ.

Серед низки ріжнородних плянів на поборення аграрної крізи в Америці більшу, як другі, звернув на себе увагу плян Рільничої Комісії конгресу (парляменту) Спол. Держав. Плян цей п. н. Domestic Allotment Plan має вигляди на те, щоби стати законом, а суть його полягає ось в чому.

Є це спроба регляментації розмірів сільсько-господарського виробництва. Згідно з цим пляном малаб створитися загальнодержавна орґанізація фармерів, щось в роді аграрного картелю. Цей картель призначав би, скільки поля має обсіяти кожний член-фармер — на підставі його продукції з минулого року. За те мавби він право на премію від кожної кількости проданого продукту, у висоті привозового мита за даний продукт. Цю премію мавби фармер одержувати від того, хто в нього купує товар, а цей знова від дальшого покупця, аж врешті премію поніс би споживач (премія означає отже фактичне здороження ціни). Якби — в наслідок природніх умов — жнива дали більший збір як передбачувалося, то надвишка продуктів малаб піти в магазини державного уряду хліборобства (Farm Board-у) — без премії.

До цього проєкту, який ше не вказує на якусь примусовість цілої організації, додано однак в комісії конгресу поправку цього змісту: кожний фармер буде обовязаний заплатити означений податок від посіву, і то у висоті проєктованої премії. При продажі збіжа одержить свій податок назад. Значить — хто не буде членом організації — той не одержить звороту податку. Цей додаток касує цілу добровільність картелю і робить його примусовою організацією.

Про те, які форми прибере ціла ця пропонована акція, прийдеться мабуть ще писати. В кожному разі є вона відгомоном думки про плянову регляментацію сільсько-господарської продукції — чи вдатною, про це годі судити з тих скупих вісток, які є у нас.

Цілий той американський плян має одну величезну хибу: як і більшість европейських плянів, що виходять з аграрних кругів, він стремить до обмеження рільничої продукції, уважаючи, що саме тут, в надмірі її є корінь лиха. Тимчасом головна причина крізи не в надмірі продукції, тільки в хибах росподілу продуктів шляхом міжнародніх торговельних зносин, і очевидно також в упадкові покупної сили споживачів. А на ці всі недомагання згаданий американський проєкт не подає ліку.

ОДНИМ ПОЧЕРКОМ ПЕРА — ЗНИЩЕНО СПОЖИВЧУ КООПЕРАЦІЮ В СРСР.

Ще 4. грудня 1932 р. вийшов в Москві декрет про зміну способу прохарчування робітничого населення. Зміст цього декрету коротко такий: постачання всіх споживчих товарів для промислового робітництва — покищо 262 найбільших підприємств — переходить з кооператив на дирекції цих підприємств. В інших фабричних підприємствах кооператави ще можуть існувати й далі, але під доглядом і зарядом дирекцій підприємств!

Все майно зліквідованих кооператив переходить (по наказу уряду) в руки фабричних управ „як довгоречинцева позичка". Дирекції фабрик перебирають від тепер не тільки саме постачання товарів, але й видачу наборових книжок (карток) та карток на мешкання. Представництво робітників матиме відтепер тільки дорадчий голос перед дирекцією.

„Ще недавно — пише гамбурський орган німецької споживчої кооперації — радянська преса величала радянські кооперативи, як найкращу форму розподілу товарів. Вона їх протиставила європейським „реформістичним" кооперативам — як взірець. Сьогодні ці кооперативи ліквідуються в поспішному темпі. Відки ця зміна курсу? Дві причини грали тут ролю: загострення кризи прохарчування і зростаючий розклад робочої дисципліни. Радянська преса переповнена вістками про покидання праці робітниками; в наслідок голоду, який прибрав в цьому році величезні розміри, робітники раз ураз покидають свої місця праці, мандруючи з міста в місто в надії найти якесь краще місце, де б можна було прожити. „Плинність" робітничої маси сталася хронічною недугою російських заводів. В самій Москві за 8 місяців мин. року пропущено з цього приводу 1.195.000 робочих днів. У фабриці кальошів „Красный Треугольник" за 2 останні місяці робітництво опустило 18.200 днів, що рівнялося втраті 546.000 пар кальошів".

Як далі пише „Kons. Gen. Rundschau" (№ 1 за 1933 р.) — „декрет, про який мова, передав в руки фабричних дирекцій все прохарчування робітників іменно для того, щоб віддати персонал у повну залежність від управ підприємств. Від тепер — хто чим провиниться чи недогодить начальству, буде виставлений на небезпеку голодової смерти, бо не дістане картки на побір харчу і мешкання. Кожний пропуск праці потягне за собою таку кару. Декрет постановляє далі, що покараний робітник через 6 місяців від звільнення не може ніде одержати праці (— тим самим харчу і кватири). Дирекціям фабрик кладеться на серце як найбільша ощадність у господарці і видачі карток на прожиття".

Як бачимо — цей новий декрет ставить крапку над „і" на тім режимі державного кріпацтва, до якого СРСР йде послідовно, особливо від початку пятилітки і заведення колєктивізації.

Декрет одним махом викреслює з реєстру світової кооперації покищо 262 великих заводських консумів СРСР, а всі інші міські споживчі кооперативи робить тільки додатком до державної бюрократії.

Чи новий декрет відноситься теж до колгоспів — про це ще не маємо відомостей; хоч загально відомо, що управи колгоспів є фактично півурядовими органами; отже новий декрет тут не мавби богато до реформування.

Декрет з 4. грудня м. р, кладе останню печать на гріб кооперації СРСР (бо сільсько-господарську кооперацію зліквідовано ще на передодні колєктивізації).

Ще ніде і ніколи бюрократія не створила життя і не заступила з успіхом громадських добровільних і автономічних установ. Поживем і побачимо, що так буде і на Сході та що скоро там прийде нова „реформа“.

ПОБІДНИЙ ПОХІД ВЕЛИКОЇ ДУМКИ.

В кооперативній пресі цілого світа не вгаває виміна думок і взаїмне інформування про стан справи „беспосередніх зношень кооператив продуцентів з кооперативами споживачів“. Майже нема числа кооперативного часопису Англії, Німеччини і других країн, де на цю тему не булоб чи то статті, чи хоч хронікальної замітки. Справу трактується вже не тільки з практично-калькуляційного боку (що такі безпосередні торговельні взаємини усувають посередника між продуцентом і консументом, а тим самим дають матеріяльні користи і одній і другій стороні). Розуміння справи поглиблюється — стрічаємо вже й загальні соціольогічні розважання цього роду, що переведення тої господарської програми мусить зокрема наблизити хліборобського продуцента до міського працюючого населення — трудівників села до працюючої верстви міста!

З серії таких голосів на окрему увагу заслуговує цикль статтей в „Konsumgenossenschaftliche Rundschau“ (грудень 1932 р.) пера відомого економіста проф. Р. Вільбрандта з Дрезна. Він пише м. і.:

„Від селянина до жінки робітника у місті, на цілому фронті треба заводити спільницькій спосіб управління господарством. Досі це господарство здорожується безмірно під пануванням „вільної“ господарки. Тут не поможе ані трохи цькування села проти міста ані навпаки,—тільки солідарність їхніх кооператив та їхня співпраця і взаємодопомога“.

Також соціяліст Фр. Бааде у офіціяльному виданню нім. конюнктурного інституту звертає увагу на вагу цієї справи, хоч і підходить до теми з іншого боку. Він остерігає хліборобів (в Німеччині при високих цінах рільних продуктів це актуальна річ) перед нехтуванням потреб міського населення, бо удержання цін хліборобських продуктів, при повнім відокремленню від заграничних ринків, є можливе тільки при піддержанню покупної сили міського населення, отже передовсім робітництва. Інтерес селянства переплітається з інтересом робітництва.

Такий напрямок бере економічно-суспільна думка в кооперативних кругах Европи. Можна тільки бажати, щоби цей здоровий напрям думки поширювався і на поза-кооперативні круги, бо лише цій думці належить будучність.

ВИПИСКИ.

„Багно застою, в котрому загрузли наші кооперативи, має своє джерело в браку духових сил у членів і керівників. Тільки невелика їх частина стало йде вперід, дотримуючись вказівок піонірів; більшість, із-за браку провідної зорі, зблудила на шлях звичайного

крамарства і по кількох літах позірного оживлення піддалася кризі на рівні з приватними підприємствами. Так само наша республика з за браку творчих, світлих провідників зійшла на шлях поліційної держави і помимо демократичної конституції підпала виродженню". (Станіслав Войцеховскі. „Społem" ч. I за 1933 р. ст. 2).

— — — — — — — — — —

„Коли я у вільних від заняття хвилях роздумую про можливости виходу з теперішнього тяжкого положення, моя думка стало вертає до цього головного питання, чи в наших кооперативах є досить творчого духа, сильних голов і характерів, здібних обмежувати в собі і в своєму оточенні нищі інстинкти людської натури та впроваджувати організацію на властиву дорогу. Від наявности їх залежить темпо поборювання труднощів і осягнення ліпших результатів праці".
(Там же).

Програма ліберальної економічної школи.

Від Редакції. В повоєнній добі, а особливо в часі кризи, яку переживаємо, часто підносяться голоси проти „господарського лібералізму". Не буде отже від речі, коли наші шан. читачі пізнають засади ліберальної економічної школи з такого компетентного джерела, як проф. Шарль Жід. (З кн.: „Програма кооперативізму"). Як відомо, ліберальною або кляситною школою названо творців новітньої науки з початку 19. століття. Це був ряд учених, переважно Англійців та Французів; всі вони обстоювали, як першу засаду, господарську свободу одиниці і відси назва цілої „школи" Ліберальну школу пізніше у многих точках критикували інші економічні напрямки (соціялісти, кооператори, історична школа, психольогічна, етатисти і др.). Критика йде й сьогодня.

Так, як їх великі предки, відомі в історії доктрин під імям фізіократів, називали себе економістами, так і їх наступники з ліберальної школи звуть себе коротко економістами, всі інші являються відступниками, щоби не сказати, єретиками.

Отже, коли ми будемо говорити про них, то тільки, щоб скорочувати, надаємо їм цю назву; а це зовсім не значить, що ми відбираємо титул економістів іншим, ба навіть собі самим.

Наперед треба запитати, чи взагалі належить шукати за програмою ліберальної економічної школи, яка вже з місця голосить: я не маю ніякої програми і ніякої мати не хочу. Бо кожна програма вимагає якогось пляну реформи, якогось бажання перетворення, ідеї, що зле діється в економічному світі, і що для того треба шукати за якимсь новим устроєм, чи законодавством. Така концепція являється неприпустимою для ліберальної школи, для Економістів.

Політична економія, започаткована в історії доктрин півтора століття тому твердженням фізіократів, що в економічному житті істнує природний лад, так само як істнує він і у фізичному світі. Цього природного ладу не витворили самі люди, тому вони і безсильні змінити його, ба навіть колиби вони хотіли зробити це, то краще булоби закинути таке бажання, бо природний лад є найліпший, який можна тільки знайти, найліпший не в абсолютному значінні, але з огляду на конечні умовини соціяльного життя і засоби, які мають до своєї розпорядимости люди.

Славна книжка Фридерика Бастія „Економічні однозвучности“, (гармонії) сьогодні надто несправедливо здискредитована, висловлює найбільш яскраво ту доктрину і я поручаю її як лектуру, хоча вона видається зогляду на інспірації провидіння і деякі крайности, добре перестарілою. Ця книжка начинається таким реченням: „Чи дійсно соціяльний механізм подібно як і небесний, або механізм людського тіла, повинується загальним законам?“ І на цей подвійний запит він відповідає викладом, що занимає цілий том, як теж і дальші томи. Очевидно виходячи з ідеї про вищість природних прав над людськими, смішно булоб будувати плян економічного перетворення, ба навіть булоби абсурдом уділювати авдиєнцію якій небудь школі, що пишається таким титулом. Визначний представник економічної науки Пантелєоні, казав: що до шкіл, то знаю такі дві: ті, що знають політичну економію, і ті, що її не знають.

Щож отже має робити правдивий економіст? Він має відкрити природні закони, зрозуміти їх і вибрати з них найліпшу частину, як закони фізичного світа. Тому цей самий Бастія в іншій книжці каже: „В політичній економії є богато до вивчення, а мало до зроблення“.

Ви знаєте, що це саме проголошено в славній девізі — laissez faire, laissez passer — лишіть це, воно само настане і воно само пройде. Якоїж отже хочете іншої програми, як ця, що висловлена у тій славній догмі Економістів? В історії економічних доктрин є одна сміховинка, мабуть апокриф, як більшість історичних жартів, яка являється одначе не менше характеристичною. Катерина друга з Росії веліла одного дня закликати до себе славного фізіократа Мерсіє де ля Рівєра, щоби запитати його думку про конституцію її нової імперії. Ля Рівєр відповів їй: „Ваше Величество, не треба складати конституцій, треба тільки розпізнати і примінити це, що подиктувала природа“. На це мала відповісти Катерина: „Пане, я дуже щаслива, що вас вислухала, і бажаю вам щасливої дороги“. На тім скінчилась розмова.

Проте я не хочу залишити у вашій уяві карикатури ліберальної школи. З огляду на те, що ціле моє життя критикую її доктрини, вважаю своїм обовязком не викручувати її думки, але представити її такою, якби я був її вірним учеником. Насамперед я не хочу, щоб ви думали, що ці природні закони мають довєсти її до свого рода фаталізму і що „лишіть це, нехай воно само настане і воно само пройде“ є однозначним з Іншаляг („Бог так хоче“) Музулман. Це значилоб викручувати ролю, шляхотну ролю, яку відограли учителі політичної економії в історії, представляючи їх як людей із заложеними руками, які взивають своїх учеників робити те саме. Нічого подібного. Навпаки — це школа енергії, закликів до індівідуальних підпринять. Тут очевидна противорічність, одначе така проявляється і в іншій царині, а саме на релігійному полі. В протестанській доктрині кальвіністів ви бачите теж призначення суверенної волі Бога, який кермує ділами людей; а проте мало є релігій, які збудили би більше сильних індівідуальностей, як Гугеноти, одні як визнавці своєї віри на кострі, другі як творці промислу і модерного капіталізму, інші, як основники американської республики.

Впрочім, коли завернемо аж до повстання цеї славної девізи, то можемо замітити, що вона дещо перекручена. Мабуть треба її початків шукати в побаченню великого міністра Кольбера з купцями

Парижа і одному з них, Воаєрові д' Аржансон, приписують ці слова. Кольберові, який настановляв цілу масу правил і едиктів, відповів він сміло: „лишіть нам робити це“*). Ах! „Лишіть нам робити це“, це не те саме, що лишіть, нехай само діється! „Нехай діється“ можна зрозуміти, як раду лінивства, непричасности, пасивности, але „лишіть нам робити це“, це зовсім що інше. Це система, в якій, як кажуть, французький вояк проявляє себе мистцем, це штука давати собі раду, система Д, як балакалося в часі війни. Або як хочете, ще давнійша максима: Помагай собі, а небо тобі допоможе! Небо тут, це Природний Лад.

Це те саме, що сказати людям: працюйте як найліпше, трудіться, щадіть, збирайте капітали так потрібні для майбутніх поколінь, а потім не журіться рештою. Ви побачите, що ваші особисті почини, коли вони в повному розгарі, дадуть задоволення і вам і всім.

Коли балакаємо про Природний Лад, то річ не в зовнішному ладі, незалежнім від людини, неначе у звіздянім небі, як казав Бастія (у своїй першій фразі, яку я вам навів), ані навіть в тім ладі, який проявляється на нашій землі у виді еволюції живучих істот, але в природному ладі, в якім люде становлять сутєві частини, як в улию таким природним ладом є праця пчіл. І це порівнання ще не вистарчить, бо в улию, оскільки ми знаємо, природний лад є наслідком інстинкту, є незалежний від волі пчіл, коли тимчасом в природнім людськім ладі, в природнім ладі по думці клясичних економістів, цей лад збудований на свободі. І тому, коли хочеться накинути їм назву школи, то одинока назва яку вони принимають, це „школа ліберальна“.

Що ж вони кажуть на запит, який так природно насувається на думку, а саме, чому ті індівидуальні почини вже по своїй природі такі самолюбні, а тим самим собі противні, є у вічнім конфлікті межи собою та з інтересом загалу? І як може вийти з цеї борні лад, який вимагає чейже координації? Це зовсім просте — відповідають Економісти. Вистарчить тільки залишити свободу ходові подій, і побачите, що вислід буде як найліпший для всіх, а станеться це відрухово, ба навіть проти волі інтересентів. Довести, що конкуренція приватних інтересів являється найкращим джерелом збільшування богацтв, а тим самим, що вона служить загальному добру — ось головне завдання, яке підприняли Економісти на протязі минулого століття, в першій черзі французькі Економісти.

Вони не заперечують, що інтереси є наскрізь егоїстичні, що справді людина завжди старається осягнути як найбільші користи найменшим зусиллям. Це очевидне. Це закон найменчого зусилля. Він кермує не тільки економічним, але і фізичним світом, цілим світом взагалі. Вода, яка пливе, беручи якнайкоротший спад, яка скорочує свій біг, повинується тому законові. Людина також придержується похилої площі, а робить це зовсім правильно, бо закон найменшого зусилля, який теж звемо „гедоністичним принціпом“, є джерелом всякого поступу. Саме тому, що людина намагається зменшити труд, а збільшити вислід, осягати щораз більше, висилюючись щораз менше — вона винаходить всі ті машини, всі нові способи організації праці, від поділу праці, що сягає ще передісторичних часів, аж до системи Тейльора, що була кличем вчорашнього дня.

---

*) laisser nous faire.

Певно, не заперечите також, що принціп найменшого зусилля мав той наслідок, що сильні і спритні старались скинути зі себе працю на других, задержуючи для себе її плоди. Коли це діялось брутальною силою, звалося воно невільництвом; коли підступом, тоді називаємо це паразитизмом. Ціла історія економії від півтора століття протестувалаби проти такого вмовлювання. Коли вони (Економісти) домагаються свобод то роблять це для всіх, а не тільки для найсильніших, найзручніших і найбогатших. Їхня віра в Природний Лад не хоче заперечувати істнування права, ані потреби писаних законів для його охорони. Тим ріжняться вони від анархістів. Їхній ідеал вільної конкуренції, свобідної гри, включає навіть потребу попередньої забезпеки прав кожного.

В своїй книжці „Однозвучности“ Бастія на першій стороні вказує, в який спосіб забезпечується виживлення великого міста і цілого краю кожного дня, майже в кожній хвилині, множеством змагань і трудів, які взаїмно не знаються, але які впорядковуються так, що за виїмком надзвичайних випадків нема на ринку ані за богато, ані за мало товарів.

Коли замало на ринку товарів, що тоді стається? Ціни ростуть, згідно з законом подачі і попиту, якого людина не всилі змінити. Зріст цін спинює очевидно попит, а тим самим і виробництво і так привертається рівновага на двох крилах ваги.

Те саме відбувається, навпаки, коли ціни падуть; тоді збільшується попит, а зменшується подача з боку продуцентів. І так автоматичним механізмом понад людською волею налаштовується захитана рівновага, чого краще не зробивби і стабілізатор літаків.

Скажете, що кожний продавець завсігди старатиметься продати як найдороще. Це зрозуміло, але також не забувайте, що покупець хоче все купити як найдешевше. Скажете, що кожний схоче собі задержати як найбільше зиску? Правда це, але не забувайте, що є й гальма для індивідуальних побажань. Це є передусім розбіжність інтересів між продавцем і покупцем. Існує також конкуренція, яку роблять собі взаїмно продуценти і торговці, і яка їх приневолює, в надії на приєднання клієнтів та побільшення збуту, знижувати претенсії.

Так отже маємо незалежні від людської волі сили, які протиділають можливим і здогадним надужиттям особистого інтересу, і які звільняють нас від шукання законних, адміністративних чи карних ліків. Треба тільки здатися на ті сили.

Бастія, у 1848-ім р., коли випробувано всі соціялістичні системи, кликав в наївнім, але не менше зворушливім ентузіязмі:

„Ах! Випробували вже стільки способів, колиж нарешті пробуватимуть найлекший з них, свободу! Свободу всіх діл, які не калічать справедливости, свободу жити, розвиватись, уліпшуватись, свободу вільного виконування спосібностей, вільної виміни услуг“.

Проте ліберальна школа має теж свою програму, і можна сміло сказати, що вона вела за неї ціле століття гідний подиву бій. Тільки це негативна програма, бо саме вона опирається на боротьбі проти всіх, що мають якінебудь програми і які признаються до таких. Вона лютує проти тих, які вже довго, сьогодні, як й колись, не перестають повторювати: є щось до зроблення! Поль Лєруа Болїє, найбільше відомий представник цієї школи відчував особливу нехіть до цього вислову, вважаючи його зовсім безвартісним.

Першу кампанію звернули лібералісти проти соціялізму. Чому то „Економісти“, від коли істнує політична економія заєдно були у війні з соціялістами? Чи це, як кажуть часто їхні противники, з клясового тільки інтересу, бо політична економія, як теж і церква — говорять вони, — стали хоронителями того, що називається соціяльним ладом, власністю, капіталізмом і залізною касою?

Правда, що під деяким оглядом, економісти ліберальної школи дали притоку таким обвинуваченням, бо більшість їх великих провідників була не тільки достойними людьми, як всі економісти, але також великими буржуа. Наведемо тільки призвища померших: у Франції ціла династія Сеїв, в Англії Рікардо, що був великим банкиром. З другого боку належали вони до політичного табору, який у Франції зветься ліберальною партією, в Англії партією Whig, і майже постійно вони виступали спільно з буржуазією.

Не перечучи, що їх доктрина підпадала впливам їхнього соціяльного середовища, все таки віддаю честь економістам ліберальної школи, віруючи, що їхня війна проти соціялізму не була диктована потребами кляси, ні вимогами партії. Принимаю те, що вони самі кажуть: війна, яку ми зводимо з соціялістами не має іншої причини як оборону економічної свободи, Прав Людини як промовляли люди 89-ого року, до яких вони признаються; тимчасом соціялізм уявлявби собою форму, більше чи менше притупленого невільництва, або що найменше обмеження індивідуальних починів.

Бо, не сягаючи аж до диктатури пролєтаріяту, якаб не була форма соціялізму: буде це м а р к с і в с ь к и й соціялізм з вивласненням властителів, і з режімом обовязкової праці, неможливістю з індивідуального почину заснувати самостійне підприємство, та конечністю замкнутись в назначених межах, — чи буде це с и н д и к а л і с т и ч н и й соціялізм зі своїми дисциплінами і начати страйк безогляду на те, чи є у всіх до цього охота, як тільки прийде наказ, — чи д е р ж а в н и й соціялізм зі своїм законним примусом, як приміром соціяльне обезпечення, ограничування часу праці, — чи с о л і д а р и з м зі своїм моральним змушуванням — в усіх тих організаціях ліберальна школа бачить ослаблення індивідуальної енергії.

Проте істнує вітка соціялізму, якій ліберальна школа не може зробити того закиду — це а н а р х і з м, або як його звуть в противенстві до ліберальної школи — „вільнодумний соціялізм“. Бо він зі своїм кличем: ні Бог, ні володар! — відкидає всякого рода пута над одиницею. Анархізм виглядає супроти ліберальної школи неначе поширення її власної доктрини до крайности. По правді, не дуже то й приємно ліберальній школі віднайти себе в анархістичній школі, бачити себе неначе в кривім зеркалі, в якому глядач оглядає відбиття власної голови в значнім побільшенню. Але ліберальна школа відмовляється пізнати там свій образ і протестує проти всякого порівнування тих двох доктрин, бо хоча вона бажає свободи для кожної одиниці, то одночасно не відкидає ані власности, ані держави, ані влади, ані організації, ані законів, ані обовязку, ані моралі, і вважає, що ті її питомі ціхи не дозволяють змішувати її з тим, що являється тільки її карикатурою.

Другу кампанію вела ліберальна школа проти протекціонізму, проти всіх тих, що під претекстом охорони національного інтересу, національних промислів ставлять митні барєри. Відколи існує полі-

тична економія, від кінця 17-ого століття, ба навіть перед тим, устами своїх передтеч, вона боролась проти протекціонізму, який звався тоді меркантилізмом. Вона робила це в імя свободи споживачів купувати там, де їм подобається, без плачення податку, як свого рода кари за вільне вживання свого права. Але ми ще повернемо до цього питання, бо ним дуже займаються кооператори, тому, що воно має безпосередній вплив на висоту коштів життя. На разі я тільки згадую і переходжу дальше.

Третю війну виповіли вони етатизмові, тобто державі, коли вона бере на себе ролю підприємця, промисловця, купця і торговця. Нехай держава залишиться в ролі законодавця, кажуть Економісти, але не треба, щоби вона під покришкою національного інтересу накладала свою руку, свою незграбну руку на колеса Природного Ладу.

Ліберальна школа написала, я не знаю вже скільки томім і статтей про нездібність і брак компетенції держави. До речі — поле для спору безмежне і війна добавила тисячі нових прикладів: назначування цін, що виявилось недоцільним, таксація чиншів, що погіршила тільки положення і т. і. Була іноді інша форма таксації, далеко старша від назначування цін чи висоти чиншів — настановлювання відсотків, — яка цілими століттями оставалась принціпом цивільного і канонічного права — принціп, якого ніколи не признали Економісти.

У многих ділянках господарства ліберальна школа не признає інтервенції держави. І цим разом не хотів би я викривлювати їхніх намірів. Коли возьму наприклад 8-ми годинний день праці, то я обовязаний сказати, що ліберальна школа ніколи не осуджувала ограничень праці, навпаки вона виразно заявила, що скорочення дня праці може збільшити осяги. Вона ніколи не визнавала, хіба тільки з болючої конечности довгих днів праці. Одначе вірна свому принціпові, вона не признавала, щоб ті ограничення назначувалися законом, бажаючи, щоби вони були вислідом змагань самих інтересентів.

Ба навіть в питанню праці дітей, хоча економісти ліберальної школи признають нині для тих, які не можуть охоронювати самі себе, інтервенцію держави, то вони не без деякої прикрости признали цей елєментарний принціп. Я мігби навести на те дуже переконуючі тексти, коли 80 років тому проголошено в Англії і Франції закони про охорону праці дітей. Та вони зробили це не тому, щоби обороняти свободу дітей працювати там, де їм подобається, але щоби зберегти волю батька родини, якому одинокому прислуговує право опіки його дітьми, так, як йому тільки подобається, а законодавець не має втручуватися до того.

Нині „економісти“ не люблять, коли їм пригадати цю нещасливу подію, але ось друга, яка навпаки виходить їм на честь. Річ в питанню страйків. Противно, як я це говорив при ограниченню праці, Економісти ніколи не одобрювали страйків. Бо як могли вони їх одобряти, коли їхня теза твердить, що заробітчанська платня встановлена природнім законом, і що його не мають змоги змінити робітники, ані працедавці, тому ті нещасні робітники, що підприймають страйк, є так само глупі, як і ті, що хотілиб змінити погоду, вдаряючи в барометр. Всетаки всупереч своїй доктрині, ліберальна школа завжди піддержувала свободу страйків; вона завсігди протестувала проти законів, які карали страйкарів-робітників, вязницями і грошевими карами.

Вона постійно заявляла: коли робітники хочуть страйкувати, то вони помиляються і роблять тільки на свою шкоду, але вони мають право помилятися і ні уряд, ні законодавці не сміють унеможливлювати їм цього.

Шарль Жід

(Переклав Ю. Студинський).

ДО ІСТОРІЇ УКР. КООПЕРАЦІЇ.

Нарис розвитку української молочарської кооперації в Галичині.

(Закінчення*).

1097 р. засновано, як сказано, наш Краєвий Молочарський Союз.

Завданням нового Союзу було попри продовжування праць Союзу руських спілок молочарських опіка над українським молочарством з рівночасним підпиранням годівлі молочної худоби.

Нескооперативізована ще підбудова новооснованої молочарської централі — українські спілкові молочарні з кінцем 1906 року перероблювали вже 1,115.315 л. молока, вироблюючи 43.612 кг. масла.

Осяг українського спілкового молочарства першої доби набере належного оцінення, коли зважиться, що анальогічні нестатутові спілкові молочарні Західної Галичини, організовані від 1890—1904 отже протягом 15 літ, в році 1904 переробили тільки 3·5 міліони літрів молока в 33-ох спілкових молочарнях.

Приватні молочарні в тому році перерабляли 37·5 міл. літрів.

Весь контингент молока в краю на той час виносив около 1·8 міліярда літрів — з того без шкоди для домашньої консумції йти могло на перерібку о к о л о 720 м і л. л і т р і в.

З двацятипятилітнім опізненням — коли взяти на увагу Данію — розпочалася у нас плянова — організована праця на полі молочарськім, кермована самостійним кооперативним осередком краєвого характеру, а сьогодні глядимо вже на її 25-літній шлях.

Не від речі буде пригадати, що хліборобська Данія на передодні основання К. М. С. — бо в році 1906, ведучи послідовно не тільки видоєве, але якраз годівельне господарство перерабляла вже по несповна 25-літній праці 2 міліярди 290 міл. кг. молока — крім інших виробів; продукувала 78 міліонів кг. масла за ціну 170 міл. дан. кор. При одній данській молочарні групувалося пересічно 175 доставців з 1019 коровами (перес. видій 2357 кг. від корови), а денна перерібка виносила **6572** кг. молока (понад 1 міл. коров було згуртувано біля молочарень).

Від свого основання по нинішний день К. М. С. — дитина стрийської Філії Т-ва Просвіти є верховною організаційною, технічною і торговельною установою української молочарської кооперації і її репрезентацією.

Тісно звязаний з хліборобським і кооперативним середовищем К. М. С. ділив його долю і недолю, а методи його праці пристосовувалися до кожночасних метод праці українського кооперативізму від-

*) Гл. „Кооп. Респ." ч. 1. за б. р.

повідно до положення, потреб і змагань українського самостійницького господарського руху.

К. М. С. повстав при 20 нереєстрованих молочарських спілках. Побудований сам на кооперативнім статуті обєднував КМС попри фізичні особи — це була конечність, накинена австр. законом про товаришення заробкові і господарські з 9. IV. 1873. — також приватні молочарні.

Кооператизація нереєстрованих молочарських спілок в першім році праці КМС (1908 р.) зістала переведена майже без виїмку (19: 20).

Перші загальні збори КМС відбулися 25. VIII. 1908. На них вибрано першу Надзірну Раду і першу дирекцію.

В Н. Р. увійшли: 1) Др Евген Олесницький — голова адв. — 2) о. Лев Горалевич — заст. голови парох — 3) Др Ілярій Бачинський — секретар адв. — 4) Ярослав Кисілевський — нач. Нар.Торг. — 5) о. Никола Гошовський — пар. у Фалиши — 6) о. Никола Матковський — дир. Зад. каси в Стрию — 7) Михайло Тюп — госп. в Стрию.

Нову дирекцію творили: о. Остап Нижанковський (провід) — о. Северин Борачок (організація) — п. Денис Сембратович (торговля).

Згідно з тодішніми поняттями про методи фінансування праці суспільно-економічних установ, а в тім і праці кооператив, КМС вже від 1908 року, отже від першого року своєї діяльности, користувався — впрочім як і інші кооперативні установи і К. Т. „Сільський Господар" — субвенціями. Першу субвенцію уділило КМС міністерство рільництва в квоті 15.400 К.

Субвенція уділена центральним правительством рівнялася авторизації КМС, як репрезентанта укр. молочарства всупереч інтенціям Краєвого Виділу і польських т-в молочарських, які всіми силами змагали до того, щоби удержувати самостійницький укр. господарський рух в повнім поневоленню — в nexus subditelae. Краєвий Виділ принеполений був 1909 уділити субв. 5.500 зол. на ціли молочарства, а 1000 к. на покриття коштів вистави.

Субвенції уживані доцільно, як допомога розвиваної через суспільство господарскої самодіяльности не тільки не здеморалізували живого селянського кооперативного руху, але й були помічним засобом конкурування з кооперативним душехвацтвом, примінюваним на широку скалю Краєвим Патронатом стов. зар. і госп., остаючим під впливом Др Тадея Пілята, а безпосередньо веденим Др Фр. Стефчиком. Субвенції плили до КМС аж до року 1918. Маючи на увазі повний образ передвоєних течій і жерел еманціпаційної боротьби українського народу, а в першу чергу метод і засобів протиукраїнської боротьби, субвенціонування українського господарського руху так з державних, як і краєвих фондів зможемо оцінити більш обєктивно тільки тоді, коли одиноким нашим крітерієм буде оцінка, оперта на засадах кооперативної самопомочи і економічної самовистарчальности.

*

В 1911 році на 79 молочарень, членів КМС, припадало 75 кооперативних, а 4 приватні.

Всі вони переробили 6,251.237 л. молока і виробили 250.045 кг. масла (25·05 л. на кг., супроти около 32 л. при ручній перерібці, дало

членам з цеї самої кількости молока около 64.000 кг. масла більше, що рівняється около 130.000 кор.).

Торги маслом і машинами КМС в році 1911 виносили суму 673.599 к., в році 1912 686.538 к. (малий зріст з причин живлового нещастя і слинянки 1911/12).

Продукція масла в союзних кооперативах до війни сягала около 300.000 кг., з неї через КМС продавано поверх 80%.

Поруч з поглибленням і удосконаленням організаційної і торговельної праці доволі скоро наладнав КМС технічну працю союзних молочарень, вироблюючи добру марку укр. кооперативного масла вже до війни.

За визначною кредитовою помічю Краєвого Союзу Кредитового розвів КМС акцію поправи поголовя рогатої худоби, кредитуючи мол. спілки в ціли закупна молочної худоби. Корови закуплені через спілку оставлені були у членів, які сплачували їх набілом і по сплаті ставали їх власністю.

Розвій продукції набілу КМС.

1908 — 19 спілок	— 2,275.260 л.	— 90.050 кг. масла
1909 — 52 „	2,365.722 „	91.548 „
1910 — 58 „	4,050.449 „	163.811 „
1911 -- 79 „	6,259.237 „	250.014 „

Пропаганду раціональної годівлі мол. худоби вів КМС сам і допомагало йому в тім Кр. Т-во „С. Г.“ та видавництво власного органу „Господар і Промисловець“ (1.I. 1909) курси і виклади. (Тепер VII літ „Кооп. Молочарство“ і 1 рік „С. Господар“).

В році 1911 покладено основи під заложення молочарської школи в Стрию закупном з субвенцій одноповерхового будинку при вул. Шевченка 5, в якім й тепер відбуваються щорічні довшеречинцеві (5-ти місячні) молочарські курси.

В офіцинах будинку побудовано машинову централю погонову для обслуги першої власної холодільні, бо спершу КМС користувався для своїх цілий міською холодільнею, арендованою КМС.

Не слід забути, що КМС в другому році свойого існування взяв участь як співорганізатор в уладженню першої української хліборобської виставки в Стрию осінню 1909 року.

Стан КМС на кінець 1912 зілюструють нам слідуючі числа: Членів 236, в тім кооператив 148, з того молочарських около 100. Власні фонди 183.772 кор. (в тім вінкул. субвенція на купно недвижимостий 126.454 к.). Чужі фонди: 258.527 кор. Відношення вл. фондів до чужих = 1:1·40.

Союзна кооперація одержала кредитів на закупно коров, домівок і на будову: 158.295 к.

Від резиґнації з головства НР Д-р Е. Олесницького (голова „С. Г.“, „Дністер“) в дні 26.X. 1908 — провід надзірної ради спочив в руках д-ра Ілярія Бачинського (до 4.X. 1913). Останнім передвоєнним президентом КМС був його організатор о. Лев Горалевич.

До року 1914 — коли мати на увазі тодішні методи праці — КМС розвивався правильно, хоч мусів поборювати великі трудности головно злучені з торговлею набілом, але також й доставою набілу до КМС. Кооперативна вірність союзних кооп. супроти централі лишала богато до бажання.

Світова війна зруйнувала молочарську організацію як в центрі, так і в краю.

В роках 1917/18 спільно з К. Т-вом госп. „С. Г.“ і за його чинною допомогою розпочав КМС відбудову своїх уладжень (майстерня машин) і підготовку молочарських техніків, щоби дати технічну і фахову допомогу недобиткам молоч. спілок, яких остало в краю 16 і то переважно з винищеним машиновим устаткованням. Праця віднови йшла аж до осени 1918.

Наша визвольна війна перервала працю.

Після визвольної війни прийшлося працювати КМС, опираючись на власних силах, рамя об рамя з відроджучимся під проводом Краєвого Кооп. Організ. Комітету західно-українським кооперативізмом.

Нові методи праці занадто відбігали від передвоєнних. Молочарська централя в Стрию не могла до них на скору руку наломатись. В краю наростає новий тип господарсько-споживчих кооператив, а при них молочарські відділи. КМС в Стрию довго не може їх обєднати.

Психічна ріжниця між молочарським центром і краєм доводить самочинно до пересунення духового осередку зах.-укр. молочарства з центром в Стрию до її філії в Станиславові. Згодом дух станиславівської філії через покликання її керманичів до проводу в централі в році 1924 переноситься до Стрия.

З того часу після переорганізовання КМС датується післявоєнний розвій західно-української молочарської кооперації.

В році 1924 співпрацює з КМС 40 кооператив на ділянці організаційній. Попри провід в організації виборює собі КМС поволі місце технічного і торговельного осередку зах. укр. мол. кооперації. В 1924 КМС перебрав від союзних кооператив 41.518 кг. масла (43.612 кг. з року 1906!), а його загальні торги машинові і набілові виносять 207.953 зол.

Навязавши з краєм тісні взаємини КМС скоро розростається і кріпшає а силою своєю скріплює свої союзні кооперативи. Здорова ідея самопомочи, проведена в життя енергійними і одушевленими кооперативними робітниками в центрі і в краю дала змогу знищеній війною мол. кооперації відродитися і вже в році 1926 переступити межі найвищих довоєнних організаційних і продукційних осягів (150 кооп-в і 372.277 кг. доставленого до центра масла).

*

Рік 1926 — це рік повної консолідації зах.-укр. кооп. молочарства. Консолідація мол. кооп. руху проведена на основах, опрацьованих нашими осередніми організаціями „С. Г.“ і Р.С. У. К. і принятими на V. Кр. Кооп. Зїзді дня 25. XII. 1925.

Нова дирекція КМС в особах нинішних директрів, опираючись о тези Зїзду, у співпраці з Р.С. У. К. випрацювала новий статут, принятий Заг. Зборами КМС 3. VI. 1926 року. Після його постанов двоступневу молочарську організацію веде один центр КМС, а працю свою в краю переводить за посередництвом своїх відділів, підчинених постійній громадській контролі зґрупованих біля нього кооператив району (контрольні ради і окр. зїзди, як органи Надз. Ради КМС).

Новий устрій дає змогу молочарській централі:

1. успішно проводити одноцілу лінію в організації кооператив;
2. досконалити техніку виробу;
3. впливати на доцільне машинове устаткування і на мол. будівництво (живий звязок з періферією);
4. концетрувати у себе торговлю машинами і набілом;
5. вдержувати постійний особистий контакт з мол. кооп-вами.

Саміж кооп-ви, користаючи з повищих вигод, які дає їм відділ КМС, лежачий в їх районі, мають забезпечені права всесторонньої контролі праці відділів (Контр. Ради) і право опіній про стан і потреби їхньої організації до КМС.

Відділів-районів праці КМС — маємо під сю пору 9, в тому від 1927 один в Луцьку для Волині і 2 організаційні деташовані осередки (Сокаль і Рудки).

Організаційний відділ централі від 1927 перенесено до Львова (разом з торговельним).

За далеко завело би нас подрібне розглядання діяльности відродженого після війни КМС.

Слід тут ще згадати, що від 1930 року будівництво РМ, оперте на правних особах, змінено в користь фізичних осіб, як безпосередніх членів КМС.

Змагання КМС як централі молочарського господарства замикаються в тезах, які, як напрямні праці, усталила Н. Р. КМС а апробували загальні збори.

КМС є організацією, яка працює в користь українського хлібороба продуцента, в першу чергу укр. селянства.

Щоби дати йому якнайбільші користи з годівлі молочної худоби КМС займається:

а) організацією мол. кооп-в на засадах спеціялізації виду, удержуючи товариську співпрацю з прочими видами з.-у. кооперації;

б) у самім виді проводить консолідацію (комасацію) праці. Гасло: не богато — але достаточно екон. відносинами краю оправдане число молочарень о великій денній перерібці (механізація молочарень);

в) вишколений фаховий персонал для краю;

г) втягає широкі громадські кола до співпраці і контролі;

д) займається перерібкою молока до спожиття, масла, сирів і бриндзі (ост. вже урухомлена);

е) годівлею дом. звірят (контроля молочности і обори);

є) організує фахову контролю якости виробів (власна ляборатотія і контроля експ. масла, оцінки масла власні і заг. державні);

ж) організує збут на внутрішнім ринку (гурт. продажа: Львів, відділи і експозитури; детайль: на зах. укр. землях 27 — Шлеськ 2) і на експорт (в році 1931: 84 вагони);

з) допомагає „С. Г.“ в його акціях годівлі домашніх звірят (відділ зоотехнічний і часопис „С. Г.“);

і) співпрацює тісно з Р. С. У. К.

Разом із цим КМС як кооперативна організація продуцента споживчих засобів (набілу) обороняє і споживача (якість, міра і вага та ретельна ціна — усунення посередників, регуляція цін на ринку і охорона люду перед недоїданням).

В році 1931 маємо такий стан КМС: 249 членів — молочарень з продукцією 2,659.307 кг масла (23·81 лт. в кг) і доставою до КМС

2,360.010 кг (вірність 88,65%) а молока —65,159.677 л. З того продано у формі повного молока і сметани 1,832.870 л, перероблено 63,317.806 л.

Число коров, від яких доставлялося молоко, було: 66.566.

Власні фонди: 467.591. Чужі: 510.833. (Відношення як 1 : 1·092).

Власні фонди це головно запасні (са 80%). На цих трівких основах розбудовується КМС, як велика промислова установа, вивінунувана у всі технічні засоби — на послугу дрібних господарств.

Цеж і ціль кооперації, щоби дрібним господарям забезпечити всі вигоди і користи модерного промислу й торговлі і розпилений продукт у добрій формі увести в світ вибагливого сьогодні консумента.

Пляни КМС.

Стан на XI. 1931 року: 252 молочарні, а в тім:

98 РМ
12 чистих мол. } з 995 сметанковими станицями.
142 мішаних

Вони групують 65.159 коров і переробляють 66,982.604 л. молока.

Все це мається на увазі замінити на:

166 РМ з 2493 сметанковими станицями, які переробляли б денно в Галичині 1,855.952 л. мол. від 742.499 коров (1 л. від корови на зах. укр. землях).

Кромі того КМС має змогу відділовувати в заг. держ. комісії на плян для півн. зах. земель.

На кінець нехай нам буде вільно пригадати, що на зах. укр. землях стан коров виносить около 1,851.674 штук = 33% цілої Польщі.

Продукція молока сягає 2·5 міліярда л., з того 2/3 Галичина, 1/3 півн. зах. землі.

З цеї продукції йде на споживття са 1·5 міліярда.

На перерібку остає решта 1 міліярд літрів.

Фактично переробляється всіми кооперативами (українськими, польськими, німецькими і жидівськими) 125,775.805 л.(1929) отже 1/8 = 12·25%.

З того в Галичині 116,243.19 л.; на півн.-зах. землях 9,532.619 л.

Плян КМС, який узгляднює тільки український стан посідання обнимає около 1/2 стану поголовля при загальній продукції 975 мільйонів кг мол. Отже 400—500 міл. літрів молока в рік.

Є це плян частинний — але далекий.

Всі чинники союзної молочар. і побратимчої кооп-ції мусять підперти КМС і РСУК. в праці біля його перевення, даючи проводові КМС і його ідейним співробітникам змогу вдержати високий до тепер рівень праці КМС, завдяки якій між іншими українське селянство побідно йде до господарського визволення, успішно поборює кліщі в які старається його вхопити і нездоровий аграрний устрій села і аграрна кріза.

Не маловажним союзником у нашій боротьбі є нинішний матеріяльний і технічний стан КМС, а стократ важнішим є моральний стан цілої організації — її дух!

А дух — не матерія — творить історію!

У духа нашої мол. кооперації твердо віримо.

Ю. Павликовський.

ПРОБЛЄМИ КООП. ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРАКТИКИ.

Чого бракує нашій кооперації.

В нашій публіцистиці появляються від часу до часу статті, які представляють повоєнні осяги нашої кооперації стало в рожевім світлі. Осяги нашої кооперації зачинають вже навіть непокоїти наших сусідів. Наше громадянство, ба навіть наші кооперативні робітники можуть набрати невірного переконання, немовто наша кооперація справді добре зорганізована, бездоганно ведеться і немає ніяких недостач під оглядом принципіяльним і технічно-організаційним. Так воно, на жаль, не є. В нашій кооперації є богато недостач.

Досі маємо лише сяк так розбудовану сільську споживчу кооперацію. Дуже богато є ще роботи в области міської споживчої кооперації. Сільська кредитова кооперація є щойно в початках своєї організації. Наша міська (повітова) кредитова кооперація працює перестарілими банковими методами. Те саме треба сказати про наші осередні кредитові установи.

Майже ще цілком облогом (поза молочарством) лежить робота по організації збуто-постачальної с. г. кооперації. Тут щойно започатковано кооперативний збут яєць та ледво зроблено слабі спроби збуту домашньої птиці, безріг та худоби. Кооперативний збут інших сільсько-господарських продуктів, навіть збіжа, ще цілком неналаднаний.

В области перетворюючої і витворюючої (продукційної) кооперації, крім кооперативної перерібки молока на масло, не меємо майже нічого. Ще нетикане поле кооперативного сироварства та достава свіжого молока до міста. Всі інші области кооперативного витворювання ще не тикані, коли не рахувати фабрики мила, туток, синки, чорнила і цикорії. З мясарством маємо переважно ще невдалі спроби. Особливо наглячою являється потреба організації кооперативного млинарства, пекарства, перерібки льну, конопель, вовни, гарбарство, гончарство, кушнірство і т. д. і т. д.

Досить велика сітка сільських, споживчо-господарських кооператив (около 2500), яку вже маємо, повинна би бути з одної сторони джерелом нагромаджування кооперативних капіталів, а з другої сторони — підставою для кооперативного промислу. Так каже не лише сама теорія, але вже майже століття практика західно-европейської кооперації. Тимчасом наша сільська споживчо-господарська кооперація з усіма своїми надбудовами відчуває сталий брак гроша для торговельних оборотів. При таких обставинах не може бути навіть мови про творення і фінансування кооперативних продукційних підприємств, які нам так дуже і так конечно потрібні.

Колиж зусиллями одиниць повстають продукційні кооперативи, напр. сільські мясарні, то вони не знаходять ринку збуту для своїх виробів. При існуванні численних сільських і міських споживчих кооператив та складів „Нар. Торговлі", вони повинні-би і мусіли-би добре розвиватися. Між тим вони упадають. Те саме грозить прозябаючому, молодому кооперативному млинарству і пекарству. Коли так сталося, то це свідчить, що в організації тих кооперативних підпри-

ємств і у відношенні до них міської і сільської споживчої кооперації є якісь засадничі, основні блуди.

Таких прикладів можна би навести більше, але і наведених вистарчить, щоби ствердити, що наша кооперативна організація хромає. Тут не достає ясно означеної вихідної точки, продуманого пляну, допасованости всіх її звен і згармонізованого співділання поодиноких частей. Про це свідчать також резолюції останнього кооперативного зїзду. Вони стараються запровадити лад і порядок в нашій кооперації. Згори можна сказати, що тоті резолюції не осягнуть бажаної цілі, з огляду на низький культурний рівень кооперативних робітників на селах і слабе теоретично-ідеольогічне підготовання робітників кооперації по містах, не виключаючи повітових союзів і осередніх (центральних) кооперативних установ.

Теперішня скрута, яка завела наше селянство над беріг пропасти, вкладає на плечі нашої інтелігенції тяжкий обовязок негайно робити заходи для ратування селянства від цілковитої руїни. Без сумніву, що широко закроєна і негайна праця над поширенням нашої кооперації на область збуту та перерібки сільсько-господарських витворів (продуктів) є одним з найдоцільніших і найпевніших засобів ратунку селянства. Капітали знайдуться в міру розвиваючоїся кооперативної організації, веденої на правильних і випробованих засадах. О тім учить вже майже столітня історія кооперації у інших европейських народів.

Питання, чи є у нас досить людей до виконання такого великого завдання?

Маємо вже занятих в кооперації кілька соток інтелігентів і кілька тисяч кооперативних робітників — селян. Зарівно між інтелігентськими кооперативними робітниками, як ще більше між селянськими є дуже значний процент лише практичних робітників, які не присвоїли собі кооперативної ідеї, не мають кооперативного освідомлення. Маємо нині численні кадри безробітної молодіжи, з покінченим середнім і університетським образованням. Цей наш численний інтелігентний доріст сидить бездільно, часто у великих злиднях, вичікуючи на неіснуючі посади урядовців. Таке скрутне, матеріяльне положення нашої інтелігентської молоді використовує комуністнчна агітація. Є підстава боятися, що певна частина нашого молодого, інтелігентного доросту, знеохоченого і зневіреного теперішніми нашими відносинами, не устоїться перед приманчивими закликами з того боку *). Це булаби невіджалована і дуже болюча страта для будучности нашого народу. Ми маємо так мало молодого, інтелігентного доросту! Більшість його — це діти бідних селян, які виховали їх, відриваючи собі та осталій на селі родині дослівно послідній кусок хліба. Не можна допустити, щоби так дорого вихована інтелігентна молодь пропадала для народу і ставала на службу Москви. Досить вже вона знищила нам інтелігенції на Великій Україні! Ми мусимо вказати нашому інтелігентному доростові цілком іншу

*) На рівні з большевицькою небезпекою треба поставити і небезпеку від захоплення т. зв. „націоналізмом", іменно тим його напрямком, що негує щоденну дрібну, конструктивну суспільну роботу, зводячи рівнож значну частину нашої молоді на бездоріжжа. — РЕД.

мету й інші методи праці для народнього добра та для здійснення нашого національного ідеалу.

Тою метою є велична ідея кооперативного солідаризму, що знаходить свій життєвий, практичний вислів в кооперації. Ідеольогія кооп. солідаризму опанувала нині дуже широкі круги серед всіх европейських народів. Вона стає до боротьби з ідеольогією капіталізму, і державного соціялізму. Є богато познак, що ідея кооперативного солідаризму побідить і що розвязка нині так дуже заостреного питання, піде по лінії кооперативного солідаризму. Сучасна світова господарсько - суспільна скрута є доказом, що капіталізм не лише неспосібний розвязати суспільного питання, але веде людство до жахливої катастрофи. Висліди пристосовання засад державного соціялізму в нинішній червоній московській імперії мусять впевнити кожного, що також цей соціялізм веде до злиднів. Кооперація дала вже доказ, що може двигнути з упадку і вести до добробуту й культури не лише пригноблені суспільні верстви, але може стати головною підоймою з упадку цілих народів, як о тім переконуємося з історії Данії, Ірляндії, Фінляндії...

Тимчасом ідея кооперації у нас мало знана, мало розповсюднена, не є належито усвоєна навіть тими гуртками людий, які безпосередньо ведуть у нас практичну кооперативну роботу. Між тим нині в поодиноких краях Европи є вже сильні партії-сторонництва, що руководяться в практичнім громадянськім, політичнім життю кооперативною ідеольогією. Нам треба розвести сильну і глибоко в маси народу сягаючу пропагадну кооператизму. Мусимо цілий нарід виховувати на ідеольогії кооператизму, а щоб це осягнути треба приєднати для цеї ідеольогії як найширші круги інтелігенції а особливож нашу молодіж. Колиж наша інтелігенція, а особливож наша молодіж, що сидить нині бездільно і деморалізується в безробіттю, понесе світло кооперативного знання в народні маси, тоді створить собі пожиточний варстат праці в практичній кооперативній організації. Требе лише хотіти і уміти притягнути нашу молодіж до цієї . праці.

А чи можуть таку широку пропаганду кооператнвної ідеї провадити існуючі у нас осередні (централь!) кооперативні установи? Коли вони досі майже нічого не зробили на тій області, то і на будуче не можна від них такої роботи надіятися, а навіть не можна її від них жадати. Увага людий, що працюють в осередніх і повітових кооперативних установах, занята виключно біжучими справами цих установ. Вони стараються з великим зусиллям удержати свої установи в якій-такій рівновазі серед нинішньої скрути. Вони обхоплені щоденною канцелярщиною, їм не вистарчає часу і охоти на практичне перевірення своєї роботи чужим досвідом і справджувати, чи йде вона випробованим кооперативним руслом. Наші люди взагалі не люблять теорії, не хочуть запізнаватися з вислідами практичної кооперативної роботи західних кооператорів. У нас не хотять знати, що теорія, се ніщо інше, лише умотивована розумово практика.

У нас все покликуються на наші, нібито цілком своєрідні, відносини, до яких недасться приложити ані теорії, ані практики західноевропейських кооператорів. В нашій кооперативній роботі богато „самосійности", богато довільности. У нас богато щирої праці іде на

марне, видає відємні висліди, бо вона не має ніякого теоретичного фундаменту. Теоретична сторона кооперативного руху та широка пропаганда кооперативної ідеї і нових форм кооперативної роботи не під силу нашим кооперативним осередкам. Треба подумати, хтоб тоту конечну роботу мав робити. Історія розвою европейської кооперації учить, що її буйний розвій є вислідом невпинної і систематичної пропаганди, яку ведуть там осібні товариства, або самостійні відділи (секції) при союзах кооператив. Історія кооперації в Ірляндії, Данії, а особливо в Фінляндії є незбитим доказом, до яких надсподівано додатних вислідів доводить пропаганда кооперації, ведена осібними установами. Для приміру вистане вказати на висліди діяльности фінлянського товариства „Pellervo“ (Cibar).

У нас досі, на жаль, нема такого товариства. Тій обставині треба головно приписати дотеперішній однобокий розвій нашої кооперації.

Але справа завязання осібного товариства для плекання кооперативної ідеольогії і для пропаганди кооперації не є у нас новою. Вона має вже свою історію. Кооперативна секція конгресу „Просвіти“, який відбувся в р. 1909, ухвалила ось таку резолюцію:

„Взивається Тов. „Просвіта“ оснувати осібне Товариство для пропаганди і організації нашого спільництва!“

Тої резолюції „Просвіта“ не виконала.

Доперва зимою 1914 р. основано у нас „Товариство українських кооператорів“. Вибрано навіть вже перший виділ товариства. Війна не дала можливости розвести працю. По війні не відновлено товариства. Тепер настав час і необхідна конечність оснувати таке товариство. Справи не належить відкладати. Скористаймо з досвідів інших народів на тій области. Широко поставлена кооперація була одним з двигунів поступу занепавших, бездержавних народів. Без осібного товариства для плекання кооперативного знання і для пропаганди кооперації буде і дальше наша кооперація розвиватися майже лише, яко споживча кооперація. Вона буде однобока, недорозвинена, слабка і раз-враз буде заїздити в блудну вулицю купецього капіталізму.

Осібне товариство для плекання кооперативної ідеольогії і пропаганди давалоби почин (ініціятиву) до повстання нових родів кооперації після обдуманого пляну, систематично, згідно з засадами кооперативної теорії і практики, відповідно до назріваючих потреб народу. Досі може й вистарчало вичікувати на самосійне повставання кооператив. Але тепер вже крайня пора свідомо і пляново давати почин до повставання нових родів кооперації та своєчасними порадами і поміччю хоронити новоповставші кооперативи перед всякими недомаганнями і хоробами молодости. Надійшов час і в тій области кооперативного життя покористуватися майже вже столітнім досвідом европейської кооперації.

Всесторонній розвій кооперації, який обіймивби всі ділянки економічних потреб народу, можливий лише тоді, коли він опирається на якнайширших кругах кооперативно освідомленого громадянства. Лише тоді цілком певно причиниться кооперація до кращої судьби народу. Лише осібне товариство для пропаганди кооперації зможе зробити цю роботу.

Й. Р.

З КООПЕРАТИВНОГО СВІТА.

В Англії тільки невелике зменшення оборотів спож. кооп. гуртівні. Звідомлення менчестерської гуртівні (EWS) за третій квартал 1932 року подає висоту обороту союзу в сумі 19,31 міл. фунтів шт. — проти 19,33 міл. у відповіднім часі 1931 року. Але й той убуток вирівнано через видатне з б і л ь ш е н н я в л а с н о ї п р о д у к ц і ї і більше, як в минулім році, покриття своїх потреб власними виробами.

Твердиня євітової кооперації не заводить.

Розвиток безпосередніх зносин споживачів з хліборобами в Німеччині. Черговий пресовий бюлетень Міжн. Кооп. Союзу подає:

Безпосередні закупи німецької споживчої кооперації у хліборобів згл. у хліборобських кооперативах піднеслися зі суми 47,3 мілїонів марок в 1930 р. до суми 69,3 мілїонів марок в 1931 р. З тої суми припадало 40,2 міл. м. на закупи у хліборобів і 29,1 міл. м. у хлібор. кооператив. Цей зріст наступив помимо того, що загальні обороти споживчих кооператив впали о 13,6 %, і помимо знижки цін хліборобських продуктів. Коли взяти на увагу ці два моменти, виходить, що безпосередні закупи у хліборобів фактично за цей один рік п о д в о ї л и с я. Чимало хліборобів-доставців є рівночасно членами споживчих кооператив і побирає від них всякі інші товари, головно промислового виробу. Віз споживчої кооперативи, що доставив на село споживчий товар до філії, відразу забирає з села яйця, збіжа, масло і т. д.

В квестіонарах, які розіслав Центральний Союз Спож. Кооператив, було теж питання, яка є опінія кооператорів про доцільність прямих торговельних зносин з хліборобами. Відповіди звучали майже без виїмку позитивно; споживчі кооперативи діставали товар доброї якости і на час, особливо, коли доставцем була сільсько-господарська кооператива (прим. молочарня, к-ва для збуту збіжа, худоби, то-що). Здорова економічна думка робить своє.

ГОСПОДАРСЬКА ХРОНІКА.

Порівнання світових цін збіжжа. Дуже цікавий образ дає зіставлення цін на головних світових ринках за останні роки.

Ціни пшениці за 100 кг. в долярах.

Час	Чікаго Hard Winter 2	Н. Йорк Н. W. 2	Лівер-пуль	Гамбург Н. W. 2	Берлін краєва	Варшава Познань пересіч.
Пересічна 1928/29	4,40	4,87	4,96	4,98	5,21	5,18
„ 1929/30	4,27	4,51	4,78	4,66	6,05	4,42
„ 1930/31	2,91	3,31	2,98	3,02	6,20	3,14
„ 1931/32	2,03	2,47	2,32	2,61	5,60	2,88
1. Січня 1932	1,99	2,55	2,18	2,56	5,10	2,98
1932 3.XI	1,59	2,13	2,01	1,95	4,60	2,66
„ 24.XII	1,70	2,10	2,01	1,91	4,43	2,64
„ 31.XII	1,67	2,06	—	—	4,46	2,64

Ціни жита за 100 кг. в долярах:

Час	Чікаго N. 2	Н. Йорк N. 2	Гамбург West. Ryc cif	Берлін краєва	Врашава — Познань пересічна
Пересічна 1928/29	4,11	4,52	4.61	4,89	3.45
„ 1929/30	3,61	3,66	3,51	4,07	2,46
„ 1930/31	1,77	1,96	—	4,11	2,42
„ 1931/32	1,61	2,09	2,00	4,51	2,78
1932 2.I	1,67	2,34	1,90	4,43	3,06
„ 26.XI	1,15	1,62	1,52	3,70	1,71
„ 31.XII	1,18	1,68	1,44	3,68	1,63

Ціни ячменю і вівса виявляють подібні тенденції розвитку, як і пшениці і жита.

Завважте велику ріжницю між цінами Берліна а інших міст (хочби навіть близького Гамбурга).

Жидівська акція безпроцентових позичок для потребуючих купців і реміснн. В пол. січня ц. р відбувся в Кракові зїзд „Безпроцентових Кас", інституцій основаних переважно з допомог заграничних жидівських організацій. Жидівська газета „Nowy Dziennik" при цій нагоді подала, що загалом досі вплинуло для Жидів в Польщі підмог від заграничних братів на суму 15 міліонів доларів. Акцією керує жид. організація „Джойнт".

Як виглядають в практиці контингенти і компензаційна торгівля. Теоретичний виклад ніколи так не переконує, як живий приклад. Що це значить прим. привозовий контингент— про це дасть ясну уяву прим. така коротка звістка, взята на сліпо з чеської газети:

„Девізова комісія дозволила в січні й лютому на довіз по 20 вагонів яєць і на резерву по 5 вагонів, якби виявилася дальша потреба. Довіз має бути компензований (вивозом з ЧСР) і може мати місце тільки з прибалтійських держав, з якими маємо активний торговельний білянс; в разі потреби може відбутися і за валюту".

Колись від нас ішли до Чех поважні партії яєць...

Способи на обмеження імпорту с. г. продуктів в Чехословаччині. В Ч. С Р. введено в життя два примусові синдикати з метою регулювання довозу рільних продуктів.

Минулого року був зорганізований синдикат для регулювання імпорту збіжжа та млинарських продуктів. В сучасний мент прийшла черга на заснування другого синдикату, саме для регулювання імпорту худоби та звіринних продуктів. Стремління до регулювання імпорту вищезгаданих продуктів виникло з бажань хліборобів. Кооперативний центр для сільсько-господарського накупу та продажі представив ще в листопаді р. 1931-го до уряду республики меморандум, який проєктував дотичну організацію для імпорту худоби, починаючи з січня 1932 року. Після обміркування цього питання в заінтересованих колах, проєкт організації синдикату для с.г.тварин був предложений урядові щойно в місяці липні. З початку уряд мав намір утворити цей синдикат рівночасно зі збіжевим. Але потім ухвалено відкласти утворення синдикату для с.г. тварин до того часу, поки діяльність збіжевого синдикату не дасть корисних вказівок для цього другого синдикату. Збіжевий синдикат передовсім положив кінець імпорту пшениці, а потім — значно обмежив довіз кукурудзи.

Ось чому заснування синдикату для с. г. тварин мало багато прихильників.

Статут синдикату для с.-г. тварин був ухвалений радою міністрів; та реалізація цеї нової організації спіткалася в практичному житті зі згодою трьох груп населення: продуцентів, споживачів та купців. Сільсько-господарська група буде заступлена в синдикаті Центрокооперативою, яко центральною кооперативною організацією для продажі та накупу, також і Сільсько-господарським Союзом, яко організацією для хову худоби. Завданням нового синдикату є встановлення кількости худоби та продуктів з неї, що має бути імпортована з закордону згідно зі станом цих продуктів на внутрішньому ринку. Синдикат матиме дві секції: першу — для продажі худоби, мяса, товщу, соленого мяса та подробів. Другу — для продажі молочних продуктів та яєць. Заінтересовані групи продуцентів, споживачів та купців будуть заступлені у відповідний спосіб в управі, як також і в секціях. Синдикат має право побирати за дозвіл на імпорт оплати, висота яких залежить від внутрішнього ринку та дозволяє слідкувати за стабільністю цін на краєві продукти. Синдикат має також право вимагати найбільш спріяючого примінення туземних продуктів замісць продуктів закордонного походження. Синдикат підлягає контролі уряду з боку міністерств: хліборобства, фінансів, торгу та промисловости, закордонних справ та народнього банку Чехословаччини.

С. Б.

Світовий збір жита, ячменю й вівса в 1932 році. — Міжнародний сільсько-господарський Інститут в Римі оголосив найсвіжіші і найновіші дані про збір згаданих збіж на північній земній півкулі.

Збір жита виказав задовольняючі висліди. Обрахунком обняті були майже всі краї північної півкулі (з виїмком Радянщини), продукуючі жито. Виявилося, що збір 1932 року перевищує збір жита в 1931 р., коли то він був зовсім слабий, на 46 міл. сотнарів. Він наближається до висоти збору за врожайних літ і перевищує на 20 міл. сотн. пересіч за р. р. 1926—30.

Що до ячменю то Інститут зібрав дані теж з головніших країн, продукуючих це збіжа, з виїмком Радянщини, Індії і Данії. Збір ячменю в Европі в м. р. був найкращий з усіх останніх років, бо перевищив 1931 р. на $^1/_6$ і на

6% пересіч 1926—30 рр. В Північній Америці в 1932 р. врожай був рівнож кращий від попередних років, хоч сама Канада висказала менше сподіваного. На північній отже півкулі збір ячменю в 1931 р. був більший від 1931 р. на 50 міл. сотн., ц. то на 20% і на 18 міл. сотн ц. т. на 5% вищий від згаданої пятилітньої пересічі.

Про врожаї вівса Інститут одержав дані з цілої північ. півкулі з виїмком С. Р. С. Р. — В Европі врожай був дещо вищий від пятилітньої пересічи і на 20 міл. сотн. — від збору в 1931 році, при зменшенні посівної площі. Для цілої північної півкулі збір вівса дав надвишку супроти 1931 р. 52 міл. сотн. і 16 міл. сотнарів більше від пятилітньої пересічі.

Закінчення великих меліорацій в Італії. В повоєнній добі у многих державах Европи переведено поважні роботи біля меліорації грунтів. Знова від часу вибуху кризи коштом держав розпочато ріжні публичні будівлі та інші роботи, між якими поважне місце займають відводнення. До таких держав належать: Німеччина, Франція, Англія, Сполучені Держави, Італія.

Італійські меліорації сконцентровані головно в Кампанії. Перед 6-ти літами там були багна і мокрявини, де скривалися стада півдиких буйволів. Народня тридиція повістувала, що це потомки тих буйволів, яких сюди привів ще Ганнібаль. З цього терену осушено вже біля 20 тисяч гектарів, поміж залізничим шляхом і побережжам моря. До 1925 р. тут жило всього 50 душ людей, нині вже поселилося 4000 душ, а ще друге стільки може поселитися.

Другим тереном меліорації є понтійські болота, що тягнуться від Риму здовж Via Appia до моря. Тут осушено вже коло 180.000 моргів, концентруючи зайву воду в озерцях і ставах. Осушену площу ділять на ділянки по 20 моргів кожна і будуть їх віддавати під кольонізацію.

Масові звільнення з праці в СРСР. Польські часописи — через Ригу — доносять про масові редукції робітників в совітському промислі. Це стоїть напевно у звязку зі „звільненням темпа" індустріялізації, під чим належить однак розуміти брак збуту на вироби новопобудованих великих фабрик і поширених копалень. З фабрики автомобілів ім. Сталіна „Амо" звільнено 5000, а у фабриці „Красный Путиловец" 3000 робітників. Хвиля редукцій захопила й інші фабрики.

Стільки доносять покищо газети. Вістки цього роду не приходять несподівано; вони підтверджують тільки слова Сталіна про „звільнення темпа". По перше: закінчено будову многих фабрик, а не починаючи будувати нових, нема куди діти робітників, що працювали при будові. По друге в новозбудованих фабриках теж не може бути великого руху, коли це все фабрики засобів продукції, а не консумції. Вони виробляють тільки те, що потрібне іншим фабрикам, тим, що мають фабрикувати вже готовий товар, той, що потрібний для заспокоєння людських потреб. Але-ж цих других нових фабрик ще не побудовано і нескоро їх мається будувати, як то виходить. При таких умовах значна частина людських рук і голов мусить втратити працю (хіба, що зменшено б загально робочий день по всіх підприємствах держави і розміщено безробітних по тих фабриках, що є в ході праці).

Кілько є безробітних в світі. Число безробітних по всіх краях зросло в останніх місяцях до велитенських розмірів. Ось зіставлення з жовтня ц. р.: Спол. держави П. А. 12,400 000, Німеччина 6,000.000, Англія 5 мільонів, Італія 1,800.000, Франція 1,200.000. Австрія 600 000, Чехословаччина 600.000, Польща 180.000 (?), Мадярщина 380.000, Болгарія 270.000, Югославія 210.000, Румунія 240.000, Греція 170.000, Швеція і Норвегія 290.000. Швайцарія 130.000, Голяндія 100.000, Бельгія 500.000, Португалія 150.000, Японія 2,700.000, Австралія 3 мільони, Мексик $1\frac{1}{2}$ міль., Канада 1,600.000, Південна й Північна Африка 4,700.000, Південна Америка 5 400.000. інші краї розом 5 мільонів (без Китаю і Східної Европи).

Разом це зіставлення дає цифру 50 міліонів безробітних; Коли до них додати ще й членів родин, то одежимо біля 150 міліонів зареєстрованих голодних — не числячи очевидно величезної маси нереєстрованих!

Це називається „суспільним ладом". Яка іронія! В дійсности тільки анархія й безладдя у світовій господарці могли довести аж до такої розпучливої ситуації. Якби народи зменшили тільки на половину свої видатки на мілітарні ціли та зліквідували „ножиці" між цінами промислових і сільсько господарських продуктів та присмирили апетити картелів, то ситуація відразу змінилася б!

СЕРЕД КНИГ.

А. Гаврилко, **Щоби в нас була здорова господарка.** Львів, 1932. Коопер. бібліотека ч. 10, стор. 20. 8⁰.

Добре діло хвалить себе само. І тому ми не мусимо тратити за богато слів для того, щоби нашому громадянству поручити прочитання цеї симпатичної книжочки. За вартість книжочки говорить саме імя її автора, відомого популяризатора кооперативних ідей та справжнього вчителя мас.

Як і всі попередні видання А. Гаврилка — так і це писане легким стилем, переплітаючи поважний теоретичний виклад наче квітками — літературними дигресіями та увагами на ріжні питання дня. Правда, цим разом кілька таких „відскоків" в бік носить вже стисло літературний характер і вони може не все будуть зрозумілі читачеві — рядовому кооператорові (прим. на ст. 8, 14 і 16) і може варто було б вистерігатися таких імпресій в популярному викладі.

Змістом цеї книжочки, є: правила доброї господарки в кооперативі. Натиск на пляновости праці і бюджетованню та на точній перевірці власної і чужої праці (контроля!). „Пригадки" для кооператора (ст. 10—11) збирають до купи більше менше ціле „вірую" взірцевого кооператора і вони варті того, щоби їх масово поширити, прим. у формі пляката (в разі потреби, дещо скоротивши і упростивши). Також уступ про контролю, де автор вимагає взаїмної уваги до роботи своєї і других на всіх щаблях і ступнях кооперативної драбини — вартий блищої уваги.

Що до термінольогії: слово „зиск" треба би заступити іншим словом (іноді словом „прибуток", іноді „надвишка"). При способах добору і вишколу продавця слід було б звернути увагу на самоосвіту кооператора, зокрема на заочні курси.

К. К.

З ПРЕСИ.

Чи РСУК „пропаґує районізацію кооператив". В часописові „Наш Прапор" ч. 6, в рефераті про хід дискусії на заг. зборах РСУК подано, що промовці застерігалися проти того, щоби РСУК пропагував районізацію кооператив. Прислухуючись весь час уважно ходові дебат на зборах РСУК, ми не завважили в нікого з промовців такої думки і тому вважаємо цю точку в рефераті „Н. Прапору" непорозумінням. (М. і. є й інші ще неточности в цьому рефераті). Що-ж торкається суті справи, то треба розріжнити районізацію молочарських кооператив від господарсько-споживчих.

РСУК офіціяльно приняв в свою програму праці районізацію молочарських кооператив, а що до сільських господарсько-споживчих, то поручає їх лучення тільки в обмежених районах і головно там, де заходять дійсні труднощі у самостійнім веденню кооперативи. Загальну лучбу тих кооператив пропаговано у нас досі тільки в порядку дискусії, з ініціятиви окремих осіб.

Стільки для точности. Очевидна річ, що як в молочарській так і в господарсько-споживчій ділянці РСУК пропаґує тільки добровільну районізацію — відкидаючи всяку примусовість і бюрократичний натиск з гори (себто т. зв. „плянування від зеленого столика" на большевицький лад).

Рік кризи в СРСР. В надзвичайно обережній у висловах і висновках статті („Gosuodarka Narodowa" Nr. 23) Чеслав Бобровскі вичислює сучасні світла й тіні совітської господарської ситуації. Нема сумніву, що вкладено величезну силу капіталу (праці) і енергії в розбудову важкого промислу (виробництва засобів продукції). Але сталося це коштом кольосальних зусиль та виснаження всіх інших ділянок народнього господарства. Після радянських обчислень цими роками капіталізовано 40% національного доходу, тоді як до війни всього 9%; в Злучених Державах Америки в добі найвищої просперіти капіталізація не перевищила кільканацяти відсотків річного національного доходу.

Першим наслідком шаленого темпа розбудови промислу було те, що село, неодержуючи належної ціни за свій продукт (особливо по заведенні колективізації) — почало знову зменшувати посівну площу, а в слід за тим від двох літ падуть і збори з піль. Паде експорт продуктів хліборобства, погіршується до крайности стан апровізації міст.

Другим посередним наслідком є загальмування дальшої розбудови промислу в наслідок аграрної кризи.

Третя консеквенція, це грошеві труднощі держави, які є наслідком: а) зменшення впливів з податків, б) зменшення оборотів та зисків всіх родів державних підприємств; держава рятує себе та цілу пятилітку; в) інфляцією паперового гроша, себто затягає позичку у свого населення, без обовязку звороту.

Ствердивши такий стан річей, автор з замітною розвагою не береться поспішно рішати про доцільність чи недоцільність цілої большевицької системи „плянового господарювання“, признаючи, що в таких справах, як ця, ролю грає не один тільки господарський чинник.

Не одна річ удержувалася в житті довгий час, хоч з господарського погляду хибна, але підкріплена політичними чи іншими змаганнями. Все буде залежати від того, що буде йти швидшими кроками в Рад. Союзі: творення нових капіталів в наслідок індустріялізації, чи нищення капіталів для потреб індустріялізації? Друге питання є: як довго і в яких розмірах в Рад. Союзі можна робити інфляцію без ризика катастрофи?

Про проєкт змін в кооп. законі пише, називаючи його новою небезпекою, що загрожує „існуванню кооп. руху в його правдивій постаті“, Станіслав Тугут, як слідує (Społem! ч. 2. б. р. ст. 4): „досі союз міг бути позбавлений права ревізії »якщо не сповняє обовязку ревізії або розширює свою діяльність на ціли, не обняті § 66«, а за цілі ці уважає закон «удосконалення організації і праці приналежних до них (союзів) кооператив та спріяння розвою їх творговельних відносин». Тепер до того прийшлиб нові рафи, о котрі союз може розбитися, шо гірше, деякі з тих рафів лежать під водою і не можуть бути точно означені. Так напр. союз міг би бути позбавлений права ревізії, «якщо не сповнює належно своїх завдань“. Яких завдань? і що то значить „належно“? Це є вже прецінь цілковита, клясична довільність бюрократичних властей; нема союзу, котрогоб не можна булоб позбавити права ревізії і отже в практиці розвязати протягом 24 годин без подання сконкретизованих і уловимих мотивів“.

Небезпечні є й інші постанови цього короткого, але невичерпального параграфу, котрий „містить в собі також необмежені можливости управнень і шкід з цього випливаючих“. Але — продовжує автор — його третий уступ позволяє міністрові «жадати від союза обмеження терену його діяльности» — до воєвідства? до повіту? до громади? Позволяє також примушувати союз до звуження або, що є ще особливіше, до розширення тієї діяльности на певні типи кооператив, а отже і на такі типи, котрих союз не хоче чи не може обіймати. В практиці на підставі цього артикулу можнаби в кожному воєвідстві залишити один союз, обіймаючий всі типи кооператив без ріжниці їх діяльности, ідеольогії, національної приналежности і т. д. Не буде в тому жадних формальних труднощів, міністр бо отже „може рівнож зарядити злучення двох або більше союзів в один союз“.

Взагалі з цих кількох вийнятків з проєкту переконуємося, „що не йде тут про маловажні річі, не про тами і греблі, але про звернення русла ріки в якомусь, зовсім відмінному напрямкові, чи може радше про утоплення її пісках бюрократизму“.

„Для чого це все“? — питає автор. — „Чи держава польська в цій тяжкій добі кризи не мала вже пильніших завдань, ніж обмеження свобідного росту кооперативного руху“?

Питання це, здається, є того роду, на яке лише історія дасть відповідь.

„Нужда німецького села“. Очевидно, про „нужду“ німецького села треба гороpити тільки з застереженнями, в ніякому разі не роблячи порівнання зі станом нашого села. Вистарчить кинути оком на рівень цін в Німеччині і у нас: пшениця (гуртова ціна) в Берліні дол. 4.80, масло в переведенні на злоті п. — до 5 зол. Рівночасно ціни промислових виробів о много нищі, як в Польщі. — Все-ж таки послухаймо, що пише про стан німецького села співробітник „Berliner Tagblatt“у:

Нужду села знає найкраще той, для кого село і сільське оточення є змістом життя: селянин. Міщанин, шо перебуде на селі підчас коротшого чи довшого літнього відпочинку є занадто занятий своїми власними враженнями, щоби міг мати час на студіювання соціяльних проблєм села. Селянин не „довіряє“ міській людині і тому не радо з нею балакає про свої турботи. Крім того мається враження, що міська людина, така горда на свою інтелігентність, оставляє її в місті, ідучи на село — так страшно мало находите в цій людині здібности вчутися у сільські справи. Міщанин упереджений та чванькуватий Майже все, що говориться і пишеться міськими людьми про село та його мешканців — викривлене, снобістичне, навіть (несвідомо) злобне. Яким попитом ті-

шаться „мистецькі“ знимки, що представляють стару стодолу зі стріхою і гніздом на ній. Підпис під такими образками звучить: „мальовничий куток з німецького села“. Міщанинові це здається гарним і романтичним. Селянам — ні. Він волівби мати нову, модерну стодолу та простірну шопу на свойому обійстю замісць старої рудери. Та його на це на стати. Коли хтось захоплюється старомодніми коровячими стайнями й низькими, важкими для провітрення кімнатами з нафтовим освітленням — то він це мусить брати за насміх, знаючи, як живуть заможчі люди в місті. За свою невтомну працю він одержував від пануючих верств завжди тільки запевнення, що він, мовляв, „найцінніша й найздоровіша частина нації“. Ані республиканська, ані „авторитарна“ ані будь яка інша форма буржуазної („der burgerlichen“) влади не турбувалася тим, щоби піднести життєвий рівень селянина, даючи йому змогу бути співучасником здобутків техніки й культури. Наслідок того такий, що сільське життя в Німеччині (але не лиш в Німеччині) — це життя середньовічча, що сільське населення зацофане, осамітнене. Хто твердить що інакшого, той черпає свої відомости про село мабуть з подібних розмов з бідуючими великим аграріями та їм подібними людьми, які так радо заступають „корінне селянство“.

Малий і середній хлібороб не має навіть приблизно тих вигод, які попадаються юнкрам у формі обильних субвенцій. Хліборобські машини щоденно поліпшуються, та він, малий селянин, не має нічого з цього. Модернізують стайні, електрифікують, та не в нього. Гігієна, освітні курси, книги, кіно, радіо — для нього це в більшости чужі поняття. ого лектура це що найвище якась провінціональна кухонна газетка з несамовитим повістевим додатком. Але зате вона строго національна. Коли в село загостить „кіно“, то мужикові попадається щось вибракованого, комічного, над чим вже давилися сміхом наші батьки.

*

Осмілюються казати, що мужик брудний. Він воняє. Чи ви бачили коли в селянина ванну до купелі? Я її теж не бачив. Але в тих кругах, де людина брудніє від самого дармування — там купаються щоденно найменше один раз. Селянин має миску, а на обійстю помпу. Йому досі і в думку не приходило, що „призабули“ зробити ванну і для нього.

*

Особливо радо говорять про мужицьку любов до своєї землі, до „землиці“ (Scholle), як це завжди так гарно виходить в святочних промовах ріжних панів у циліндрах. Ця любов, це не пуста собі балачка, вона існує справді. Але від якогось часу ця любов поважно загрожена — через добрі жнива. Добрі жнива — це велика подача, велика подача це низькі ціни, а низькі ціни це руїна. Але й по містах люди не мають що їсти. Голод — при повних стодолах. Помалу мужик зачинає свою працю ненавидіти, не маючи змоги з неї вижити. З давних давен він має відразу до міста. Він має рацію, коли з того боку носом чує все нову якусь для себе небезпеку. Інстинктово чує, що ті люде, що там кермують його справами, — держава, міністри, радники держави й країв — нічого не знають про його життя, що всі їхні заходи незистарчаючі. Щойно тоді, коли йому покажуть, що міщанин не є його ворогом, тільки що навпаки — працююче населення промислу й міста це його співтоварищі недолі, які в дорозі плянового обміну своїх продуктів можуть стати собі другами й дійсними людьми — щойно тоді він буде в силі, вкупі з тими своїми приятелями, перевести акцію свойого освобождення. Нинішня міщанська верства (Biirgertum) не розвяже цієї „селянської“ проблеми. Цього стану річей не змінять ніякі дискусії.

(Підписано Андреас Горст. Берл. Тагбл. ч. 46. з 13. листопада 1932, додаток „Die Brücke)“.

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ. Проситься П. Т. Передплатників вирівнювати залеглости і надсилати передплату за б. рік. Хто надішле передплату до 1. VI. дістане, премії (гл. огол. на 4. ст. окл.).

Видає: Ревізійний Союз Українських Кооператив.
За редакцію відповідає: д-р Карло Коберський

Друкарня „Бібльос“, Львів, Японська 7. Тел. 14-78.